

Aarøsund Lokalhistoriske Arkivforening 2011 – 2012

ISSN:1903-203X

Den unge mand i den hvide jakke er Alfred Biehl. De andre børn er indtil videre ukendte. Billedet stammer fra 30'erne. Alfreds familie boede dengang på Færggården – det røde hus. Mon ikke de leger tjenere?

Aarøsund Lokalhistoriske Arkivforening har nu 120 medlemmer og dette er vores 10. årsskrift.

Besøg også vores hjemmeside www.alhf.dk som vedligeholdes af Peter Lund. Har du forslag til indhold eller spørgsmål, eller kan du bidrage med noget, hører vi gerne fra dig.

Gamle billeder & andet fra/om Aarøsund har interesse.

Åbningstider: Medborgerhuset onsdage i lige uger, fra kl. 19.30, hvor vi sysler med at bringe orden i sagerne samt efter aftale.

Index:

Side 1: Forside

Side 2: Somre i Aarøsund v. Else Egholm

Side 15: ...snakket med på havnen... Jens Peter Siig

Side 16: Knud Due – fra Sønderjysk Almanak

Side 20: Engagement fra Aarø v. Erwin Paag

Side 21: Familien Biehl v. Lis Schulz – Døstrup

Side 31: Vor trofaste ven Kaj Thomsen

Side 33: Færgehuset og det lille Færgehus i Aarøsund v. Jonna Løhmann Christensen

Side 35: Uddrag fra Haderslev Samfundets Årsskrift – fundet af Lilian Martinusen

Side 42: Aarøsund Medborgerhus v. Sally Schmidt

Side 57: Modstandsfolk forsamlede i Sverdrup – Fortæl.....

Side 59: Carl W. Guldbrandt maleri fra Aarøsund v. Solveig Heebøll

Formand:

Margit Christoffersen, Ved Færgegården 2 A, Aarøsund, 6100 Haderslev
Tlf. 2633 4581 –
Mail: mc@hcprojekt.dk

Jytte Arling, Sundparken 23, Aarøsund, 6100 Haderslev
Tlf. 7453 0940–
Mail: arling@pc.dk

Peter A. Lund, Ved Færgegården 4, Aarøsund, 6100 Haderslev
Tlf. 7458 4480 –
Mail: peal@bbsyd.dk

Gert Jørgensen, Færgevej 57, Aarøsund, 6100 Haderslev tlf. 7458 4976,
Mail: 74584976@mail.tele.dk

Kasserer:

Hans Helmut Petersen, Øsby Stadionvej 73, Øsby, 6100 Haderslev
Tlf. 7458 4452 –
Mail: hhp.cp@petersen.mail.dk

Suppleant:

Diens Kliver, Færgevej 63, Aarøsund, 6100 Haderslev
Tlf. 7450 7438

Sommerhuset "Svalereden"

Foto: Aarøsund Lokalhistorisk Arkivforening

Dette dejlige billede af sommerhuset, som tidligere lå ved nedgangen til parken, har vi fået af Else Holm Andersen. Bagved skimtes Sundparken 27 (Birgit og Leif Nielsen). Bag på billedet stod navnet Else Egholm, som vi besluttede os for at kontakte for at høre nærmere. Else har efterfølgende sendt os en meget fin beretning om sit tilhørsforhold til huset og om familiens somre i Aarøsund.

Somre i Årøsund.

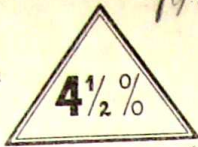
Mit navn er Else Egholm, jeg er datter af Carl og Magdalene(Maggi) Wind, Haderslev. Margit Christoffersen har bedt mig skrive lidt om mine forældres og min farfars sommerhuse Sundparken 27 og 29, og om min barndoms somre i Årøsund.

Mine forældre havde sommerhus i Aarøsund, det der nu er Sundparken 27. Min far overtog huset efter min tante Gertrud Hansen i 1939 ifølge et pantebrev, jeg fandt i fars papirer efter hans død i 1975. Pantebrevet er i 1930 udstedt til instrumentmager Anker Forné. Vi har fået fortalt, at det var Forné, der byggede huset. Hans hustru var ikke rask, det var vist noget psykisk, og af den grund havde de separate soveværelser. Derfor var der to døre fra stuen ind til det, der senere blev mine forældres soveværelse. I stuen

var der mørkbejdsede loftsbjælker med et udskåret ansigt i hver ende, som Forné skulle have fremstillet.

Justitsministeriets
Pantebrev-
Formular VIII

3die Afdeling.

Akt: Skab Nr.

53670

Bd. V og Bl. 184 i Tingbogen for *Højstrup*

Journ. Nr. 201159

Art. Nr. 203

Kreditor: Kreditforeningen af Ejere af mindre
Ejendomme paa Landet i Jylland, Aalborg.

Højstrup By, *Foley* Sogn,
Haderslev Herred, *Haderslev* Amt

461653670 515
ELSE EGHOLM M FL

ANMELDER:

Gade og Husnummer:

NYGADE 30
6300 GRÅSTEN

43

Pantebrev.

Underskrevne Debitor

Instrumentfører Super Forné, Hårsund

erkender herved som Medlem af 4 1/2 pCt. 3die Afdeling i Kreditforeningen af Ejere af mindre
Ejendomme paa Landet i Jylland at have modtaget et Laan, stort ~~1300~~ Kr., hvilke

Et Tusinde Tre Hundrede 800

Kroner er udbetalt i 4 1/2 pCt. rentebærende Kasseobligationer af nævnte Afdeling.

Fra 11. Decbr. 1872 regne er Debitor pligtig at betale Kreditforeningen, saa længe indtil ovennævnte Gæld til samme er afgjort, i Renter, Kapitalafdrag samt Bidrag til Reserve- og Administrationsfonden aarlig 5, er Fem, Procent af det ovennævnte tilstaaede Laans oprindelige Beløb, som erlægges med Halvdelen til hver 11. Juni og Halvdelen til hver 11. December og stedse betales for det forløbne Halvaar.

I Bidrag til Reserve- og Administrationsfonden skal indbetales 2 % af ovennævnte Laan, der erlægges med 1/2 % ved Optagelsen og Resten med 1/2 % i hver af de 3 første Juni og December Terminer derefter.

Til Sikkerhed for alle Betalinger efter denne Forskrivning giver Debitor herved Kreditor

den aflyskvante Prioritets Panteret i nedennævnte Ejendom Art. Nr. 203 ✓
Højstrup By, *Foley* Sogn,
Haderslev Herred, *Haderslev* Amt,

indført i Tingbogen for

Højstrup Bind V, Blad 184, af Areal 0 ha, 08 ar, 25 m²

Nærværende pantebrev kvitteres herved som
indfriet til aflysning af tingbogen.

JYLLANDS KREDITFORENING
Aalborg, den 16 OKT. 1979

Ksbd.sekr.

Kasserer

Indført i dagbogen for ~~den~~ i Haderslev

den 23 OKT. 79- 24471

Aflyst

Anker Forné ejede en musikforretning i Nørregade i Haderslev. Min far ønskede, at vi tre søskende i fællesskab skulle overtage huset efter sin død. Vores mor havde ikke kørekort, og minderne om hendes og fars sidste somre i Årøsund var alt for stærke til, at hun kunne tænke sig at være i huset alene. Vi havde huset fra 1975 til 1985, hvor vi solgte det, dog ikke uden vemod og mange overvejelser. I flere år efter havde jeg slet ikke lyst til at komme til Årøsund. Vi har dog senere været der og også oppe ved huset. Her fik vi lov at komme ind og se, hvordan de nye ejere havde indrettet sig. Det var dejligt at se, at de havde bevaret loftsbjælkerne i stuen.

Men nu tilbage til mine barne- og ungdomsår i Årøsund. Vi har et gammelt billede af min morfar, hans far og en ældre dame ved lågen ind til sommerhuset. Der er plantet en masse små grantræer på grunden, men så små husker jeg dem ikke. Jeg er født i 1938 og min morfar døde i 1944, så billedet er nok fra sidst i 30'erne. Jeg mindes, at morfar og mormor i min tidligste barndom også boede i huset.

Ved lågen min morfar, en dame jeg ikke kender og oldefar. Fra 30'erne.

Min morfar, Julius Hansen, var født på Aarø i 1881. Han var søn af Julius J. Hansen, der var lærer på Aarø fra 1879 til 1883. Julius J. Hansen var født i Aarøsund i 1853, hans far, Jørgen Josephsen Hansen, var også født i Aarøsund, så vores familie har haft tilknytning til området helt tilbage til 1782. Min mors bror, Christian Hansen, startede i sin tid "Filetfabrikken" i

Aarø Sund. En fætter til morfar var gift med Ellen Burmeister og en anden fætter var gårdejer Hans Peter Hansen, gift med Andrea. Deres søn, Peter J. Hansen, overtog gården på Færgevej 22 i 1969, og efterfølgende overtog sønnen Hans Peter Hansen gården.

Jørgen Josephsen Hansen

Fra lågen og ind til huset var der en stenkant på den side af gangen ind mod granerne, og der var nogle skønne syrenbuske, både hvide, lyslilla og mørklilla. Ud mod skoven ved verandaen var der en lille rund stensætning med en flagstang.

Foran verandaen: mormor, tante Grethe og morfar.

Til at begynde med lå der kun vores og murermester Davidsens hus på vejen. Senere byggede min farfar et træhus på grunden ved siden af vores, og boghandler Johannes Meyer, fra Haderslev, opførte et hus på grunden ovenfor (nr. 25). Først mange år senere blev Per Schourups marker solgt og udlagt til det, der i dag er Sundparken m.m.

I de første mange år havde vi ikke noget toilet, men et gammeldags "das" oppe bag huset. Når spanden skulle tømmes, blev der gravet et hul mellem granerne til det formål.

Huset bestod af to fløje. Man kom ind i bryggerset, eller hvad man nu skal kalde det, til venstre var der to soverum, det bageste med køjesenge, her sov mine forældre og vi to piger i de år, morfar og mormor var med i sommerhuset, min bror er først født i 1945. I det forreste rum var der kun en soveplads, en karlekammerseng, her sov vores husassistent, når hun var med. Dengang var der en dør i gavlen, det ses tydeligt på det første billede af min morfar. Det var meget godt, for ellers ville man jo forstyrre den der sov i det forreste værelse, hvis man skulle ud på toilettet eller andet. Gik man til højre i bryggerset kom man først ind i køkkenet, som var ret spartansk indrettet, men passende for et sommerhus dengang.

Foto fra 1984, hvor de to fløje ses.

Jeg mener, der var et jernkomfur i starten, senere fik vi flaskegas. I gulvet var der en lem ned til en lavloftet kælder, hvor vi opbevarede vore madvarer, fordi der var dejlig koldt, dengang havde vi ikke køleskab eller fryser.

Når vi kom til Årøsund første gang efter en lang vinter, var vi børn ikke så glade for at skulle ned i kælderen, hvor vi kunne finde frøer eller skarnbasser og andet kryb. Der kunne også stå vand på gulvet, hvis det havde regnet meget, så det var som regel vores far, der tog tjansen med at gøre kælderen ren.

Derimod var det hyggeligt at stå og vaske op, for vi havde en fin udsigt til Årø og kunne følge med i, når færgen sejlede frem og tilbage til øen.

Fra køkkenet kom man ind i stuen, hvor vi i begyndelsen havde en flisekakkellovn, som vi brugte, når vejret var køligt, den blev senere skiftet ud med en mere moderne af støbejern. Når jeg lukker øjnene, kan jeg næsten lugte optændingskvistene og det træ, vi brugte til at fyre med og som opbevarede på loftet. Fra stuen var der, som tidligere nævnt, 2 indgange til soveværelset i den ene ende og i den anden ende en veranda. Her tilbragte vi børn regnvejrsmiddagene med leg og spil, og her spiste vi vore måltider, når vi ikke kunne sidde ude i gården. Jeg mindes somme med hyggelig svalekvidder fra de elektriske ledninger over vores hoveder, mens vi sad og spiste udenfor. Når man bor så tæt op ad store træer, som vi gjorde, kunne det være farligt i tordenvejr, lynet kunne jo slå ned. Jeg har altid været bange, når det lyner og tordner. Vores morfar gjorde ellers sit til, at vi ikke skulle være bange men

derimod skulle synes, det var flot at se lynene fare over himlen. Han fortalte os også, at det bare var Thor og hans geder, der kørte over himlen, når det buldrede slemt. Han ville dog altid have, at vi skulle op i tøjet, når det var tordenvejr, så han har vel selv ment, at det ikke var helt så ufarligt endda. Oppe under taget lavede far et kammer til min bror, dengang han blev stor nok til at sove alene. Her lå han og læste Anders And blade og bøger, når det ikke var vejr til at være ved stranden. Han råbte gerne til mor "er det badebuksevejr", hvis ikke gad han ikke komme ned. Vi opholdt os gerne hele sommeren i Aarøsund. Mor var lærer, så hun havde jo fri hele skoleferien, far var repræsentant og kunne ligeså godt starte fra Aarøsund som fra Haderslev. Nogle år blev vi der længere end sommerferien alt afhængigt af vejret. Så kørte vi med far ind til skole og tog med rutebilen tilbage. Det skete også, at vi cyklede, men ikke ret tit.

"Svalereden"

Jeg ved ikke, hvornår farfar og farmor, Niels Jørgen og Emma Wind, byggede "Svalereden" som huset hed, men de havde det under krigen 1940-45. På deres grund lå der en gammel bunker fra 1. Verdenskrig. Fra den førte en dæmning ned over engen til den bunker, der stadig ses nede ved stranden. Dæmningen var blevet brugt til at køre ammunition og proviant mellem de to bunkere.

Når vi gjorde hovedrent i vores hus, brugte vi gerne "buh hullet", som vi kaldte bunkeren på grund af de tre luftrør, der gik ned til rummene i den, til at lufte vore madrasser på. Vi børn elskede at ligge på madrasserne og nyde solen. Under krigen skete det flere gange, at far hurtigt kom over og fik os hentet hjem, når de tyske flyvemaskiner fløj hen over området. Engang så vi også, at der blev kastet staniolstrimler ud fra maskinerne. Jeg kan huske, at der efter krigen drev en ubåd ind på stranden ud for hotellet, jeg mener også, at jeg så den ligge i vandkanten.

Emma og Niels Jørgen Wind

Farfar havde en køkkenhave på sin grund, han avlede både kartofler og grøntsager. Han brugte ikke gift mod kålormene på grønkålen, nej vi børn blev udstyret med en kande vand og en pind og skulle så skrabe larverne ned i kanden.

Det var dejligt at have sine bedsteforældre så tæt på. Vi elskede at komme over til farfar og farmor om søndagen, for farfar fik gerne rundstykker med røget skinke til sin morgenkaffe, og der faldt gerne en bid af til os.

Farfar og farmor brugte rummene i bunkeren til at opbevare haveredskaber og brændsel i. I begyndelsen var der heller ikke toilet i deres hus, så de havde deres "das" nede i bunkeren eller "understanden", som vi også kaldte den.

Fra "buh-hullet" kunne vi se ned over engen til stranden, og var det strandvejr opholdt vi os selvfølgelig ved vandet. Når vi skulle komme hjem og spise, gik mor over på "buh hullet" og slog på et jernrør med en hammer, det kunne vi for det meste høre nede på stranden.

På engen gik der både køer og heste. Vi var ikke altid så glade for at gå over dæmningen, når vi ville til stranden, det skete jo af og til at køerne kom løbende, eller også gik de lige ved siden af dæmningen. Nogle af drengene nede i den anden ende af engen kunne finde på at drille køerne, så de bissede af sted. Der blev senere lavet en sti mellem Schourups og Dalls enge, der grænsede ned til stranden.

Min farfar, der fra 1920 til sidste i 1940erne havde haft en forretning med skrædderiartikler i Haderslev, døde i 1952. Derefter overtog Erna (min fars stedsøster) og Hans Krab sommerhuset. De byggede senere det hus, der i dag ligger på grunden.

Det var dejligt at være i Årøsund om sommeren. Dengang havde Per Schourups forældre den store gård, og haven bagved var dengang en flot park med masser af blomsterbede og brede revne grusgange. Parken grænsede op til vores grund, men vi måtte ikke gå derind. Fra vores ende af skoven gik der to stier ned til husene ved hotellet. Den nederste sti gik lige forbi familien Jensens hus. De havde mange børn, og vi var faktisk lidt bange for dem. Vi valgte derfor gerne den øverste sti og kom så til at gå i "Parken", og har tit fået skæld'ud af hr. Schourup for det. Senere blev vi vældig gode venner med nogen af Jensen-pigerne, jeg mener, de hed Gerda og Sigrid.

Foto på kanten af "Buh hullet" - Fra venstre Emma Wind, Hugo Wind, Carl Wind og N.J. Wind, pigerne er Hanne og Else

Vi købte mælk og æg hos fru Schourup, som vi også var lidt bange for. Hun mindede lidt om fru Møghe i "Matador" bare lidt mere mager, hvis jeg sådan lige skal beskrive hende. Vi skulle gå ind ad kælder døren i gavlen, når vi hentede mælk i vores blå emaljespand med hank og låg.

En anden dame vi havde stor respekt for, var fru Dall. Der gik en sti gennem deres gård til vejen om til frugtplantagen. Den gik vi sommetider på, men vi var altid lidt nervøse for at møde fru Dall, om vi har været uartige eller drillet hendes søn husker jeg ikke, men hun kunne finde på at skælde os ud. Jeg

mener hendes mand, Peter Dall, var i sognerådet, måske endda sognerådsformand. (Det var han – red.)

23-8-1944 på vej til Linderum, med bl.a. min farfar m. pibe tante Thyra, Eriksen og Per Schourup, herren med butterfly kender jeg ikke.

Vi kunne godt komme ad en anden sti, som gik tværs gennem marken fra hjørnet ved Eriksens hus og over til Gammelbro-vejen, men den var lidt længere. Den var sjov at køre på, når kornet stod højt til begge sider. Schourup dyrkede af og til hø på marken uden for vores sommerhus, og så var det en yndet leg at spille "Antonius" over høstakkene.

Der kunne både børn og voksne lege med. Ja, der er mange dejlige minder fra den tid, hvor der ikke var fjernsyn, der kunne frarøve os samværet med de voksne. Jeg mindes også vore ture ud i området for at plukke brombær, hyldebær og champignon. Vi ville gerne bade nede bag molen ved havnen. Mor og far var nok bange for, at vi skulle falde i havnen, da vi ikke kunne svømme. Mor fik derfor en aftale med læreren ved Hajstrup skole, om at han skulle komme til Årøsund og lære os det. Da mange af de "indfødte" børn heller ikke kunne svømme, fik de også tilbuddet. Jeg tror, det var i 1946. Der var ingen, der turde være den første, så til sidst blev Hanne skubbet ud i vandet og fik en bøjle, der sad på en lang bambusstang, under maven og armene. Jeg tror nok hun havde et korkbælte på, bagefter kom turen til alle os andre. Det blev starten på et dejligt badeliv med udspring fra molerne og dykning til bunden. Vi elskede at lave opvisning, når færgen kom fra eller

Foto af høstakke i Aarøsund og tante Kamma og faster Thyra på Schourups mark.

sejlede til Assens, for så var der mange folk på havnen. I vores barndom var der rejsende biograf på badhotellet om sommeren, det var en oplevelse at være med til. Stolene blev sat på rækker på det der ellers var dansegulv, og så blev der vist film. Jeg kan huske, at der blev vist Cowboy- og Tarzanfilm. Ligesom for de "indfødte Årøsendere" var det fars største fornøjelse at komme ned og se sidste færgeafgang til Assens søndag aften. Det var spændende, om alle biler nu kunne komme med. At se hvordan færgefolkene løftede og rykkede med bilerne, så der kunne komme flest mulige med, var en oplevelse. Det kunne ske, at bagsmækken ikke blev lukket ned, hvilket dog kun skete i roligt vejr. Af og til måtte nogle af de sidst ankomne "bide i det sure æble" og køre turen ovenom Lillebæltsbroen.

Jeg skal også huske at nævne lidt om forretningslivet i Årøsund. Det var både hyggeligt og spændende at komme i købmandsforretningen hos Henry Burmeister og hans bror Peter. Der var en helt speciel lugt/aroma i deres butik en blanding af madvarer, fiskeritilbehør, maling og tjære. Også indretningen af forretningen var noget for sig. Hyggen forsvandt lidt, da Henry byggede den nye forretning ved havnen. Hos Tatol kunne man også få en masse forskelligt, de havde ikke så mange madvarer, men legetøj,

syartikler, badetøj, kosmetik, medicinalvarer m.m. Jeg mener de hed Ravn. (Marie og Laue Ravn. – red.)

Af andre handlende var der mælkeemanden og slagter Langeberg, begge fra Øsby. Der var en bager og en købmand i Hajstrup. Mælkeemanden havde sin daglige mælkerute, mens slagteren og bageren kom til Aarøsund en gang om ugen. Grønsager, jordbær og kartofler købte vi hos private.

Dengang var der jo ikke mobiltelefoner, og vi havde ikke telefon i sommerhuset, men vi kunne, mod betaling selvfølgelig, låne Eriksens telefon. Den var en lidt ældre model end den vi havde hjemme, så det var spændende at ringe på den. Jeg mener, at fru Eriksen i mange år drev sommerpensionat i huset.

I min barndom var der mange fiskere i Årøsund, Tonni, Søren Iver, Jes Christensen, Thorkild Jørgensen, Carl Peter og Henry Bork og "æ Lundere", er nogle af dem jeg husker, andre af de gamle fiskere husker jeg kun af udseende men ikke af navn. Fiskerne fra Årø kom også dagligt og lossede deres fangst, ja dengang var der liv på havnen.

I Metha Jensens iskiosk, der lå mellem fiskernes redskabsskure, var der også livlig handel.

Vi har et billede fra molen, hvor Hanne, min søster, og jeg er på, og hvor vores lillebror står hos far. Jeg synes ikke, han ser ud til at være over to år gammel. På billedet tror jeg også Esther Harsdorf er med.

Ja jeg kunne blive ved men vil slutte her. Det har været hyggeligt i tankerne at være i Årøsund igen.

Else Egholm, Gråsten

.....snakket med på Havnen!

Jens Peter Siig boede indtil 1950 med sine forældre i den allernederste lejlighed på hotellet, der hvor der nu er skipperstue. Jens Peter mente at have en del billeder fra dengang, men desværre er de bortkommet, men han fortæller.....

En snak på havnen ca. 1975 – Jørgen Mogensen, Anna og Johannes Schmidt, Inge og Kedde Hansen.

Jeg hedder Jens Peter Siig og er søn af Tora og Frederik Siig. Tora var bl.a. kogekone og arbejdede også i æbleplantagen hos Rasmus Knudsen. Frederik var murer om sommeren, og om vinteren arbejdede han i fisken.

I 1950 flyttede de til et nybygget hus i Sverdrup. De flyttede lillejuleaftensdag da Jens Peter var 9 år gammel.

Dengang hed hotelforpagteren Yde, senere kom en forpagter som hed Thomsen. Thomsens havde 2 sønner, som var chauffører hos vognmand Schmidt i Hejsager. Den ene af sønnerne hed Johan.

Da de flyttede til Sverdrup, overtog Hanne og Hans Bork lejligheden – de kom fra Ørbyhage.

I lejligheden ovenover boede Mussi og Klaus Petersen, og ovenover dem boede en tolder, og allerøverst boede Marie Schmidt.

Knud Due

Knud Dues datter, Trine Due, Århus har foræret foreningen i alt 6 farvekridttegninger og akvareller. Vi har endnu ikke modtaget dem fysisk, men Trine har sendt os digitale fotos af dem. Knud Due døde d. 6. september 2009, og han har om nogen dokumenteret Aarø og Aarøsund gennem sine malerier og tegninger og nedfældet de fiskemiljøer, som er ved at være en saga blot....

Sønderjydsk Skoleforenings udgivelse - Sønderjysk Almanak - bragte i udgaven 2011 denne mindeartikel.

....."Jeg er opslugt af at fremvise de ting, som den almindelige beskuer vandrer forbi uden at bemærke: Gamle, faldefærdige skure, rustne tønder, skramlet i græsset, fiskerne og stemningen med skiftende lys over himmel og hav!" Knud Due.

Knud Due, hvis oprindelige efternavn var Larsen, var søn af den kendte fynske maler Knud Aage Larsen fra Lindved, hvor Knud voksede op. Under besættelsen blev faderen som kommunist interneteret i Horserødlejren 1941, hvor han malede en række billeder fra livet i lejren. Det var forbudt, men malerierne blev smuglet ud overmalet med uskyldige blomstermotiver og lignende. I 1943 flygtede han fra lejren og fik asyl i Sverige, hvortil familien senere ankom og forenedes med faderen. Knud havde oplevet disse dramatiske begivenheder som dreng og fortalte gerne om dem, ligesom han har nedskrevet sine erindringer fra den tid.

Som unge mand gik han i faderens fodspor og kom efter privat tegneundervisning i Odense til Kunstakademiet i København 1950. Her mødte han den få år ældre Bodil, som blev hans hustru, og 1956 slog parret sig end på Årø, hvor Bodil var lærer ved øens lille en-klassede skole, hvor Knud også underviste, bl.a. i tegning.

Efter at skolen var nedlagt, blev de boende i bygningen, til de i 90'erne flyttede til en mindre lejlighed i Årøsund. For et par år siden kom de på Øsby Plejecenter.

Knud var en meget flittig kunstner, der arbejdede i den solide fynske naturalisme og skabte stærke og smukke billeder især af det østjyske og ødanske landskab, som han følte sig hjemme i. Årøs havn var hans faste sted, og han blev aldrig træt af at male molen, fiskerbådene og stejlepladsen, de grønne marker og vande omkring øen. På hans og Bodils mange rejser i Øst- og Vesteuropa og ikke mindst i Norden, malede og tegnede han flittigt. Både gennem farverne og de sort-hvide tuschtegninger forstod han med udpræget sans for former og lys at gengive et landskabs stemning, hvad enten det var de barske norske fjelde eller blide palmekyster ved Middelhavet. Men Årø var og blev stedet, hvor han havde hjemme, og hvor han malede nogle af sine bedste billeder.

I de senere år var det især de "oversete" motiver, der fangede ham. "Jeg er opslugt af at fremvise de ting, som den almindelige beskuer vandrer forbi uden at bemærke. Gamle, faldefærdige skure, rustne tønder, skramlet i græsset, fiskerne og stemningen med skiftende lys over himmel og hav," sagde han. Det kom der mange gode billeder ud af.

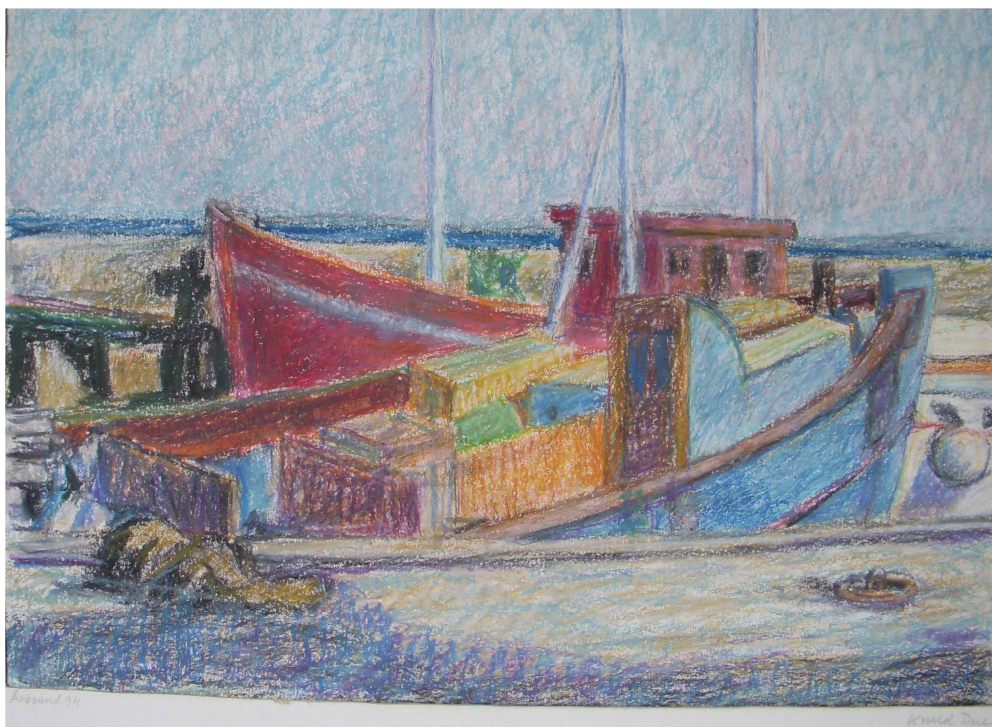
Han deltog som 18-årig i sin første udstilling i 1946 og har siden udstillet adskillige steder både i Danmark og udlandet. Han var medlem af de to fynske kunstnersammenslutninger "Spiren" og "Kontrast" og deltog i mange år i Den Fynske Forårsudstilling. I sine senere år var han medlem af sammenslutningen "H 78" i Haderslev. Desværre kneb det efterhånden for ham at se, og i sine sidste år var han helt blind, så han ikke mere kunne male. Det var et stort savn. "Jeg kan jo ikke se billederne mere," sagde han, da jeg besøgte ham en måneds tid, før han døde, men det virkede, som om han havde dem på sit indre syn.

Knud var ikke blot en fin kunstner, han var et herligt menneske og god at snakke med.

Han var dybt interesseret i mange ting, og man kunne få en god samtale med ham om kunst og politik og gamle dage i hans og Bodils smukke og hyggelige hjem. H. E. Sørensen

På de følgende sider ses en gengivelse af de 5 motiver fra Aarøsund.

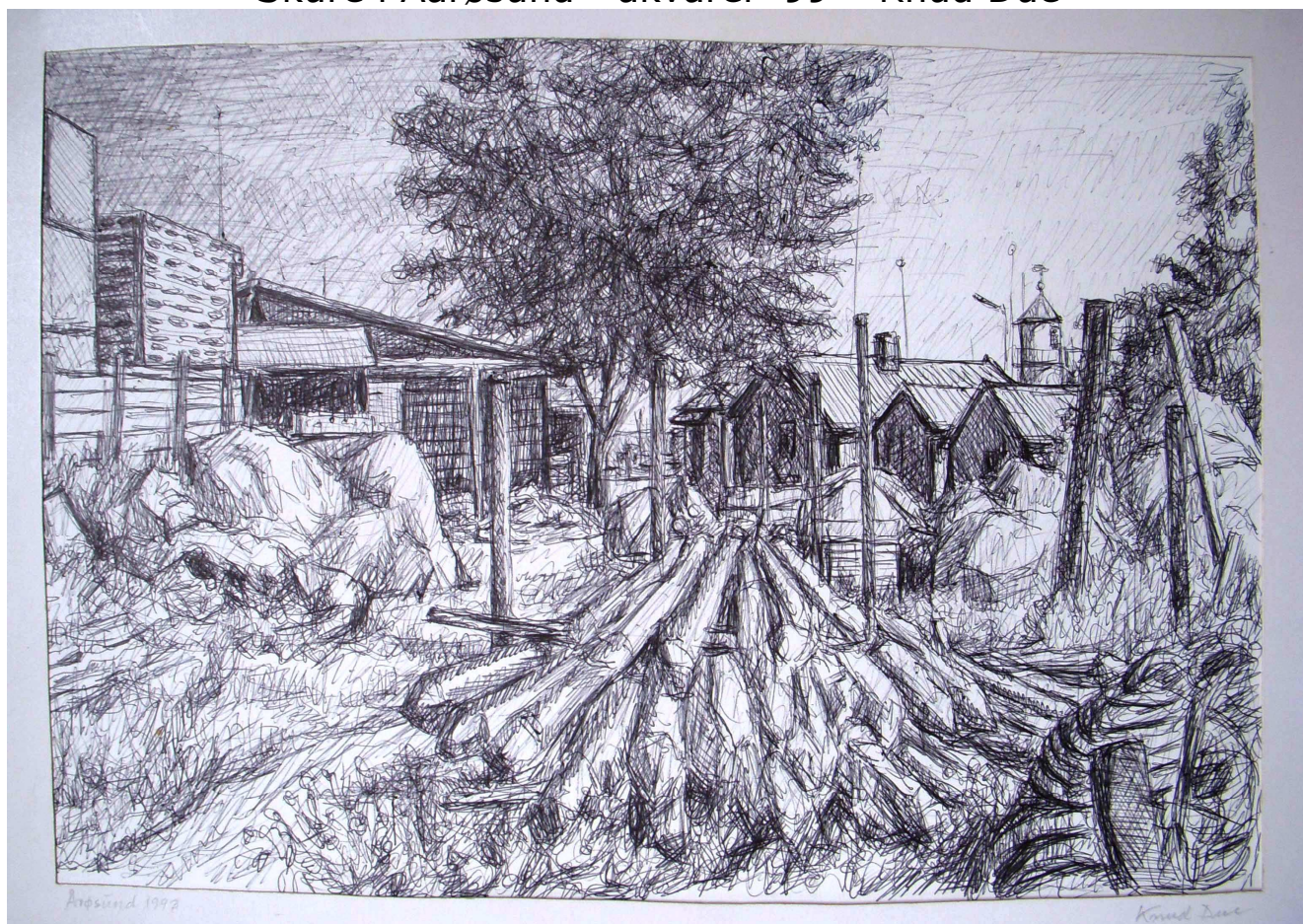
Aarøsund – Knud Due - Farvekridt

Skure i Aarøsund - akvarel -99 - Knud Due

Aarøsund - Farvekridt – Knud Due

.....Vi bliver lidt på Aarø!

Engagement fra Aarø.

Erwin Paag fra Aarø har læst vores sidste årsskrift, hvor der var en kort gennemgang af Aarø Skolekronik, som Karl Erik Olesen venligst har givet os en kopi af. Efter opfordring fra skolemuseet, sørgede vi for, at de også modtog en kopi.

Erwin Paag har studeret skolebilledet nærmere og har fundet frem til nogle navne og meldt tilbage til os.

1: ? / 2: Aage Fallesen (Lille Aage) / 3: Christian Hansen (Nokke) / 4: August Sonntag / 5: ? / 6: ? (født Hansen) / 7: Martha Jepsen (Torben, Bjarnes Mor) / 8: Fanny Sørensen (Gift Ebbesen) / 9: ? / 10: / 11: Ragna Poulsen (lærerens datter) / 12: ? / 13: ? / 14: ? / 15: ? / 16: Margrethe Hansen (Ivers tante) / 17: ? / 18: ? / 19: ? / 20: ? / 21: Marie Hansen (Gitte Have) / 22: ? / 23: ? / 24: ? / 25: Marie Nielsen / 26: Henriette Sørensen (Gift Petersen) / 27: Poulina Poulsen (lærerinde) / 28: ? / 29: Niels Mathiesen Nielsen (Har sejlet med Basta) / 30: Carlo Hansen / 31: ? – 32: Anders Jensen (store Anders) / 33: ? / 34: ? / 35: Anton Fallesen / 36: Simon Poulsen (Simon Gedeskæg)

Tak til Erwin Paag for tilbagemeldingen. Det glæder os at få tilføjet data til vores gamle artikler og fotos.

Ligger du inde med gamle skolebilleder, artikler, gamle avisudklip, familiefotos, landskabsfotos m.m. som dokumenterer Aarøsund, tager vi med taknemmelighed imod.

Familien Biehl

Den opmærksomme læser vil huske, at i Sigrid Schourups fortælling i en tidligere udgivelse af årsskriftet, omtales familien Biehl og ikke mindst den frække Alfred Biehl.

Foreningen er blevet kontaktet af formanden for Døstrup Sogns Lokalhistoriske Forening Lis Schultz, som havde fået en indlevering vedr. Biehl-familien. Det var bl.a. nogle skolebilleder – konfirmandbilleder m.m. og for første gang stifter vi bekendtskab med et skolebillede fra Hajstrup Gamle Skole. Vi besluttede os for at dykke lidt ned i den historie, da familien Biehl

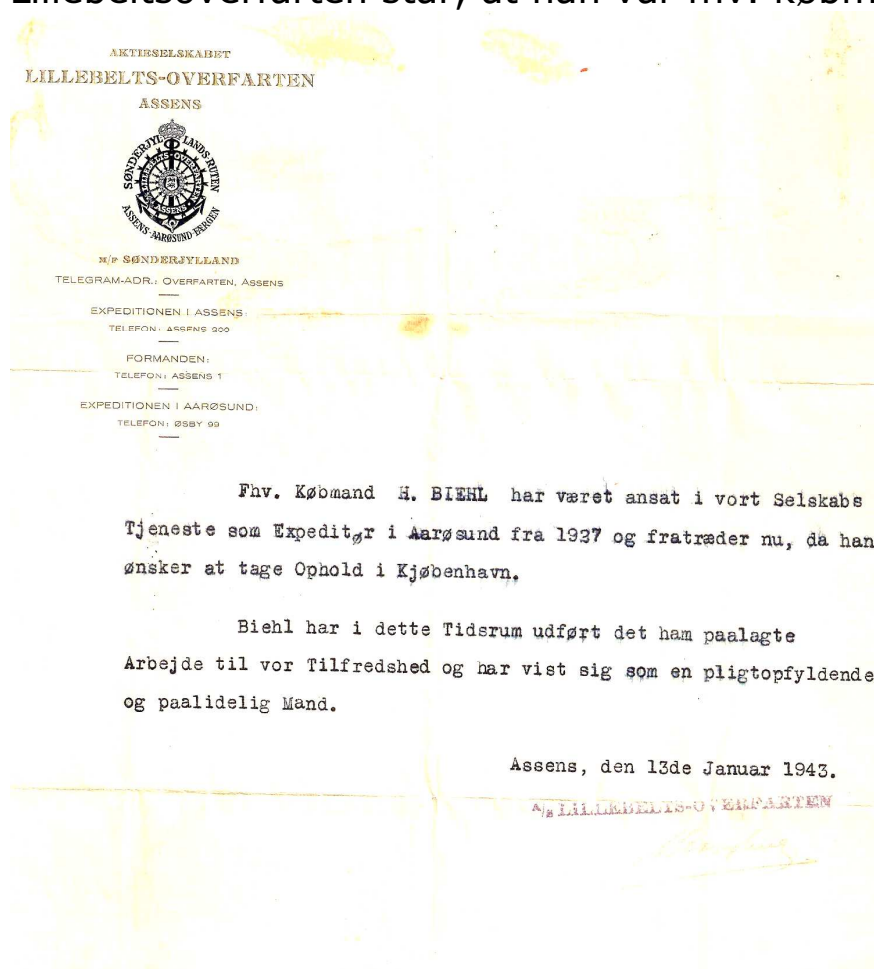

har bygget mindst 3 boliger i den periode de boede i Aarøsund. Det drejer sig om Ved Færgedgården 4, Færgevej 78 (Bygget af Kedde Biehl, Tidligere Tatol Færgevej 60, (sønnen Charles drev Tatol-forretning). Vi har støttet os til Lis Schultz bemærkninger og har igen kontaktet Sigrid for at bede hende dykke ned i erindringen og hjælpe os med nogle oplysninger.

Lis Schultz Døstrup Sogns Lokalhistoriske Forening skriver:

Kære kollega!

Vi har fået nogle fotos indleveret fra en efterkommer af familien Biehl. Familien Biehl boede i Vinum, Døstrup sogn og flyttede til Aarøsund i 1923. I blandt de indleverede fotos er et skolefoto, som ikke er fra Døstrup skole. Børnene fra Vinum gik i Døstrup skole. Er vedhæftede foto fra jeres skole? Og i så fald kan I udpege, hvem af børnene er af familien Biehl. Endvidere søger vi oplysning om Hans Christian Hansen Biehl, kaldet Kedde. I en skrivelse fra Lillebeltsoverfarten står, at han var fhv. købmand.

Lis Døstrup fortsætter:

Hans Christian Biehl var en periode ansat ved Lillebælts-overfarten og her er en anbefaling til gavn for hans videre færd. Jeg tror, at han var gift og havde en søn ved navn Hans Christian.

Da familien Biehl flyttede til Aarøsund, overtog de Færgedgården, som de havde et par år.

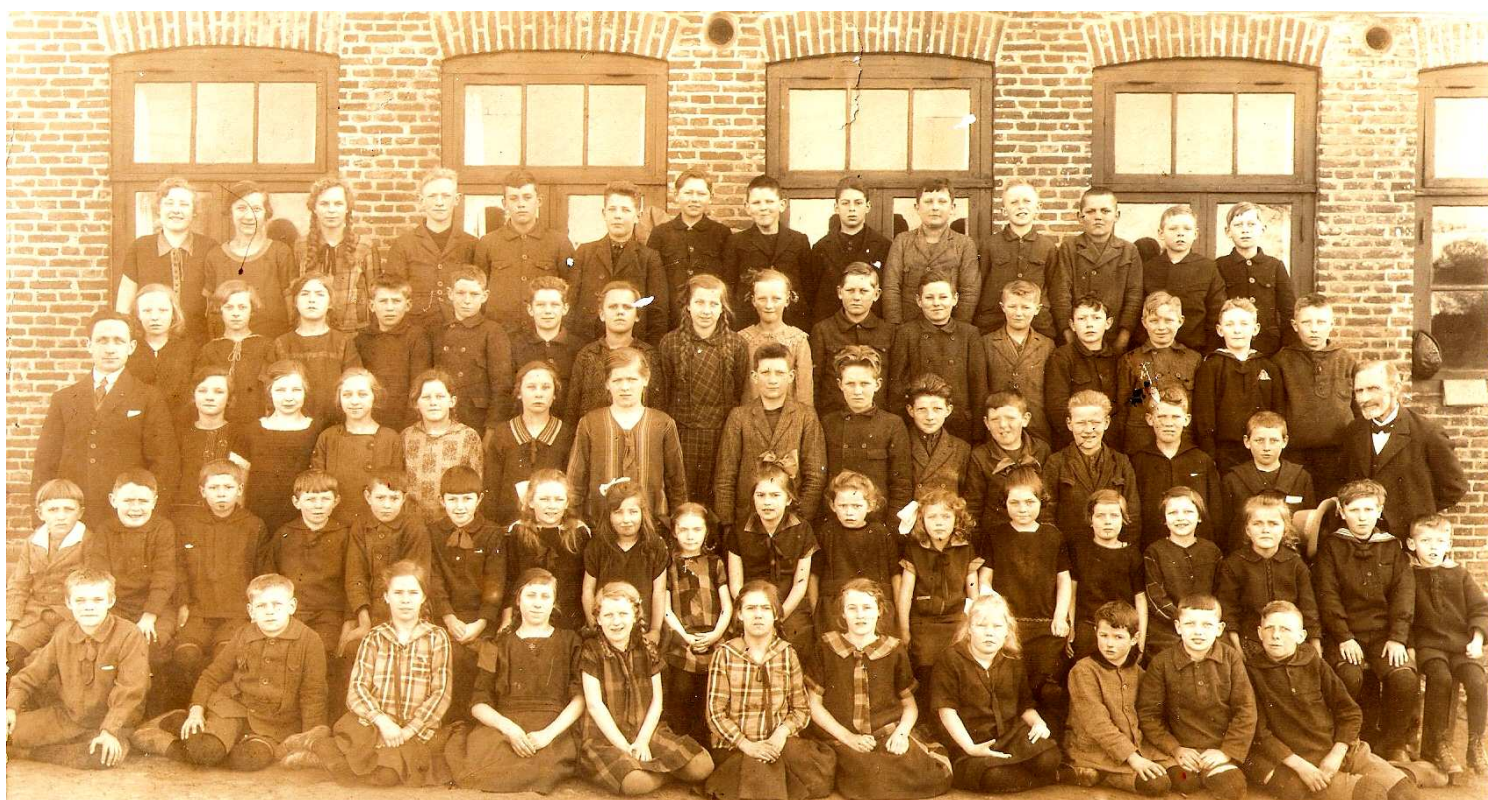
Hvis du vil spørge Sigrid, om hun ved hvem Charles blev gift med? Og hvem Kedde blev gift med. Kedde hed jo Hans Christian, men blev altid kaldt for Christian/Kedde.

Mon Maren og Hans Hansen Biehl boede på Erlevvej 21, da Hans H. Biehl døde i oktober 1945? Både Maren og Hans blev begravet på Døstrup kirkegård.

Vi håber, at I kan hjælpe os videre med vores historie om Biehl-familien.

Med venlig hilsen
Lis Schulz

Skolefoto som har tilhørt familien Biehl fra (Gamle) Hajstrup Skole fra 30'erne.

Sigrid Schourup og Emmy Ludvigsen har kigget på billeder og husker en del af børnene.

På skolebilledet er genkendt: Øverste række fra venstre – 1. Tutti Weimann – 2. Petrea Johansen – 3. Mathilde Petersen – 10. Peter Burmeister – På 2. række øverst: 1. Titte Hørløkke. – 2. Else Mortensen – 7. Dorthea Ratgen – 12. Alfred Biehl. – På 3. række: 1. Lærer Gotthelf – 3. Inger Henriksen – 4. Mads Nissens søster - 6. Anna Sofie Burmeister – 15. Lærer Schmidt. På 4 række: 2. Hans Johansen – 4. Klaus Petersen – 6. Hans Raun – 13. Misse Hansen – På 5. række: 1. Anton Schmidt – 3. Godbersen – 7. Mette Hansen – 8. Hørløkke – 11. Kedde Iver Hansen (Vi hører gerne hvis du genkender nogen.)– Billedet stammer fra 30'erne.

Familien rejste på et tidspunkt alle til København. Noget tyder på, at de var driftige folk. H.C. Biehls hustru Maren flytter senere til Døstrup, hvor nogle af hendes ejendele ender på det lokale arkiv.

2 konfirmander hos fotografen. Vi mener, at den siddende ungersvend er Alfred Biehl (iflg. Sigrid Schourup), den anden er indtil videre ukendt. Lis Schultz – Døstrup Lokalhistoriske Arkiv skriver endnu en mail til os:

Jeg vedhæfter et foto af "2 konfirmander". – Jeg ved selvfølgelig ikke om de er konfirmander, men drengen til venstre mener jeg er Einar Biehl, som blev født 9.9.1910. Men måske er det Alfred født 19.5.1913. Måske har I nogle skolefotos og kan derved genkende dem. Drengen til højre skal så være Charles født 27.10.1911. De 2 ældste Kedde og Martin blev konfirmeret i Døstrup.

Lis fortsætter:

Jeg fandt et brev i indleveringen fra en dame, som hed Agnete. Agnete opholdt sig ligesom Tulle i København. Agnete skriver til sin barndoms- og ungdomsveninde fra Aarø Sund Tulle Petersen (født Biehl – "Formentlig Tinne Biehl"). Jeg vedhæfter et foto af Tulle, som står længst til højre. Damen som står bagest er Maren Biehl. Fru Schmidt er Marens mor. Jeg ved endnu ikke, om manden er Marens far. På det andet billede ses Maren og Tulle. Et andet billede, som medsendes kan vi oplyse Lis, at det er Tinne Biehl og Erna og Inger Thomsen (Kaj Thomsens søstre – se fortælling senere i skriftet)

Maren Biehls mor, Anne (Hejsager) og Tulle.

Til højre på billedet ses Kedde og Anne Biehl (med hunden) – Anne var født Schmidt og kom fra Hejsager, hvor hendes far var murer. Bygningen Kul-Vognmandsforretningen findes ikke mere, men vi genkender bygningen bagved, hvor der i mange år var Filetfabrik, og nu har Aqua-Production til huse i bygningerne, hvor der hovedsagelig forarbejdes laks. Kringlen på gavlen viser, at da billedet bliver taget, var der bageri.

Konfirmandhold ved Øsby Præstegaard. Præsten hed Schmidt. Vi genkender to på billedet. Nr. 6 på forreste række er Kirstine (Dinne) Burmeister og ved siden af hende nr. 7 Katrine Ventomine (Tinne) Biehl. (*Meld gerne tilbage, hvis du genkender andre personerne*)

Vognmandsforretning Chr. Biehl Aarøsund Maren Biehl og ? - familiefoto.

Mail-korrespondancen fortsætter - Sigrd Schourup dykker ned i erindringen:

Forældrene hed Hans og Maren Biehl, de boede mange forskellige steder i Aarøsund. Bl.a. Hovedhuset, i en lejlighed på hotellet, Færgevej 99.

Børnenes navne:

Martin Biehl – havde et stift ben

Einar Biehl – arbejdede senere i restaurationsverdenen

Kedde Biehl – Vognmand – ved at han har bygget et par huse i Aarøsund

Charles Biehl – byggede bl.a. den daværende Tatol-forretning i Aarøsund

Alfred Biehl – Fuld af spilopper – blev måske tjener senere.

Katrine Ventomine Biehl (Tinne).

På et tidspunkt, da de boede i Aarøsund, flyttede en gammel mor ind. Hun fik bolig i lejligheden bag Færgevej 99.

De havde blandt andet lejebil, foderstofforretning etc.

Lis Schulz supplerer:

Martin Biehl arbejdede en tid hos B&W, men på grund af et dårligt ben blev han førtidspensioneret. Ca. 10 år før sin død fik han begge ben amputeret. Einar Biehl var en tid Danmarks yngste restauratør. Han havde en restaurant på Amager.

Kedde og Charles Biehl har jeg ingen oplysninger om, så det var rigtig godt at Sigrd kunne hjælpe.

Alfred Biehl var tjener, og blev omtalt i en avis, da han havde fundet et meget værdifuldt smykke.

Tinne Biehl blev gift med en mejerist.

Mærkeligt er det, at alle 5 børn flyttede til København. Moderen, Maren, flyttede efter mandens død til Skærbæk, hvor hun boede et par år. Derefter flyttede hun til København. Hun døde i København, men blev begravet i Døstrup. (Lis skriver) Mange tak for hjælpen – og hils Sigrd og overbring hende en stor tak.

Efterfølgende har vi fået tilsendt endnu et par fotos blandt andet dette skønne billede af Alfred Biehl og (genkendt af Sigrød) Anton Schmidt, søn af Marie Schmidt, som boede i Aarøsund i mange år. Bl.a. i øverste lejlighed på hotellet og senere på 1. sal hos fru Beukel, Færgevej 59.

Anton Schmidt og Alfred Biehl

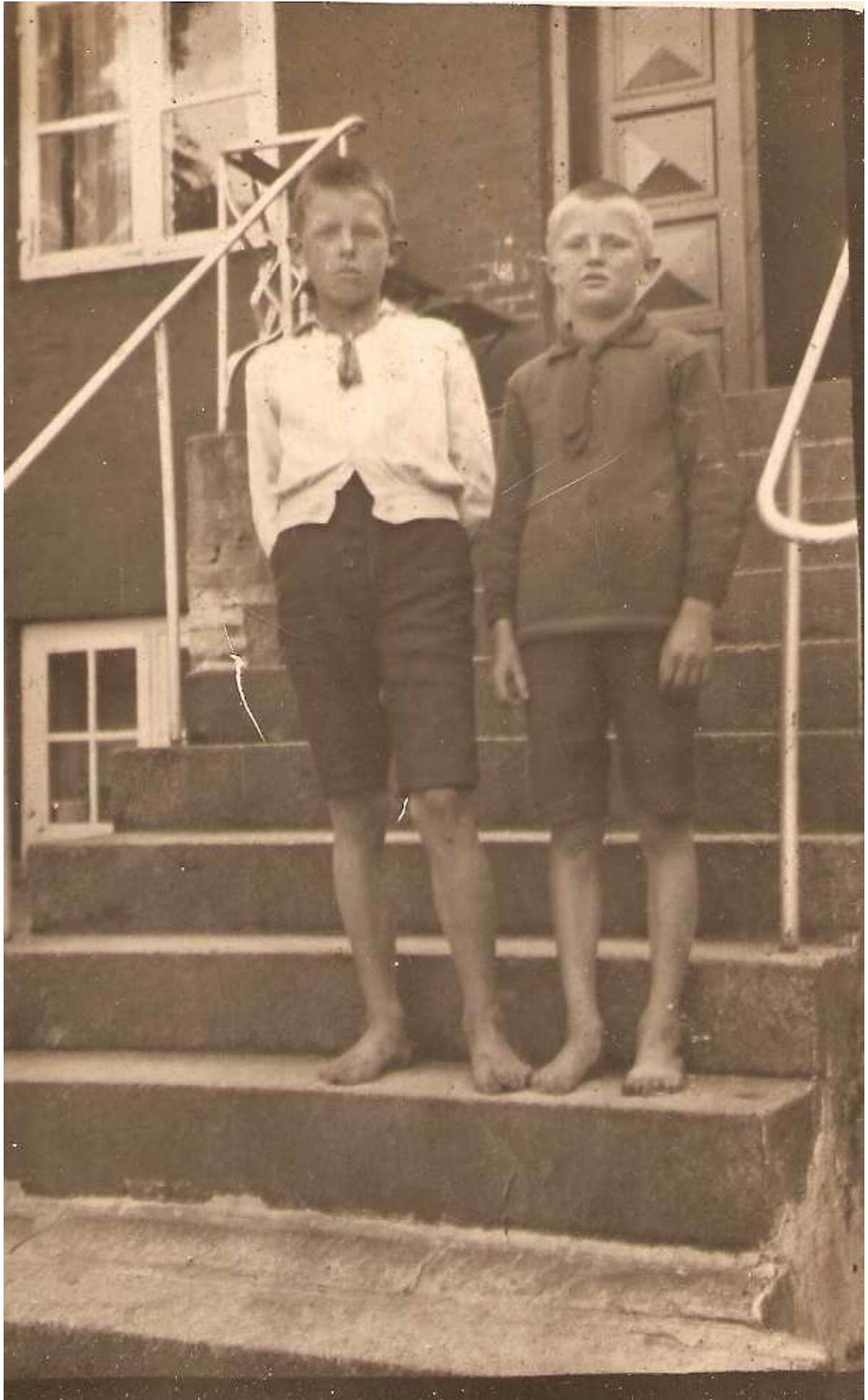
Desværre er disse børn foran Hotellet ikke genkendt.

Ukendt dreng foran Hotellet – billedet fra 30'erne. (Morsomt at se, hvordan hotellet så ud dengang.)

2 ukendte drenge på trappen ved Færggården 2.

**Fra vor trofaste ven Kaj Thomsen har vi modtaget disse beretninger:
Assens-Aarøsund tur-retur til fods.**

I 1930-erne havde jeg min skolegang i Assens Private Mellem- & Realskole. Normalt sejlede jeg med "Sønderjylland" om morgenen og vendte tilbage sidst på eftermiddagen.

I de hårde isvintre 1940 og 1941 var færgesejladsen indstillet i en længere periode, hvorfor jeg ofte blev indkvarteret forskellige steder i Assens.

Nærværende oplevelse handler om en begivenhed, medens jeg boede hos en af mine lærere, Gotfred Petersen, som for øvrigt var født og opvokset i Jegerup nær Sommersted.

En lørdag fortalte han mig, at han og en kammerat ville gå til Aarøsund og spurgte, om jeg ville følges med dem. At komme til Aarøsund og besøge forældre og familie var meget tillokkende, så jeg slog straks til. Vi startede lørdag ved 12-tiden og gik via Baagø og Aarø til Aarøsund. De to unge mænd gik rask af sted, så jeg havde problemer med at følge dem, fordi den sne, der lå på havisen, var lidt løs. Vi ankom dog til mine forældre i Aarøsund ved 16-tiden lørdag eftermiddag. Naturligvis var jeg meget træt ved ankomsten.

Om søndagen ved middagstid kom de to unge herrer tilbage efter deres besøg og hentede mig, hvorefter turen gik retur til Assens. Havde turen fra Assens været anstrengende for mig, var turen tilbage næsten uoverkommelig, men dødtrætte nåede vi til Assens ved 18-tiden. Den tur glemmer jeg aldrig.

At sidde alene på et pensionat en weekend er ikke morsomt, og da jeg havde prøvet det i Assens nogle gange, og da isen i Lillebælt var så stabil, at den kunne bære forskellige former for køretøjer, faldt det mig ind, at jeg udmærket kunne cykle fra Assens til mit hjem i Aarøsund i en weekend. Som tænkt så gjort. En lørdag lånte jeg en ældre damecykel og så gik turen fra Assens via Baagø og Aarø til Aarøsund, en cykeltur på en times tid i et behageligt vejr med god sigtbarhed.

Efter et dejligt ophold hos mine forældre skulle jeg tilbage til Assens om søndagen.

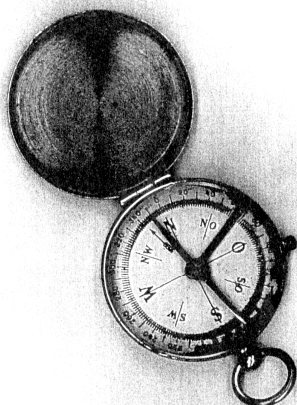
Natten mellem lørdag og søndag var vejret skiftet fra frost til tø, og det var tillige blevet regnvejr; men trods dis var sigtbarheden så god, at jeg kunne tage pejling fra Aarøsund til Baagø fyr. Så selv om vejret var blevet dårligt, kom jeg vel til Baagø, hvor jeg gjorde ophold ved fyret. Jeg huskede, at der herfra var en veltilkørt sti i sneen lige til Assens. At denne "vej" nu pga. tø og regnvejr næsten var udslettet, havde jeg dog ikke kalkuleret med. Jeg kunne dog på basis af resterne udstikke en troværdig kurs mod Assens, så selv om tågen gjorde sigtbarheden ringede, cyklede jeg i den retning, hvor jeg mente Assens befandt sig.

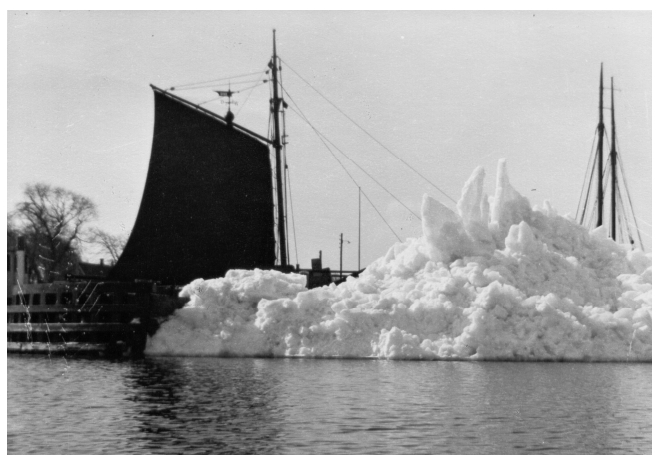
Jeg cyklede vel på isen i 3 kvarter uden at opnå landkending. Stor var skræk og forbløffelse, da jeg fik landkending på Baagø – næsten samme position hvor jeg var startet. Jeg var åbenbart blot cyklet i en stor bue.

På grund af regn og det lune vejr var sne og is under kraftig smeltning. Vand herfra havde mange steder fundet revner og huller i isen, som derved var blevet perforeret. Uha, det var uhyggeligt at begive sig ud på isen igen; på lykke og fromme ville være for risikabelt, heldigvis havde jeg en måned før anskaffet mig et lille lommekompas, og selv om tasmørket bredte sig, kunne jeg se kompasnålen og -skiven. Med dette kompas i hånden kunne jeg i det mindste holde en rimelig god kurs. Efterhånden som jeg nærmede mig Assens, fik jeg forunderligt nok kontakt med nogle skøjteløbere samt tillige en isbåd, hvor jeg så kunne få min kurs kontrolleret. Så jeg nåede noget chokeret men velbeholden til Assens udfor Mariendal.

Mine værtsfolk opfordrede mig til at telefonere til mine forældre i Aarøsund, men det fik jeg ikke gjort. I stedet skrev jeg et brevkort til dem, og grundet mangel på frimærker blev en 25-øre syet fast på kortet. Om mine forældre nogensinde modtog kortet, erindrer jeg ikke. At de har været nervøse for min tur, fik jeg senere bekræftet, da de fortalte mig, at min far havde telefoneret til fyrmesteren på Baagø, som kunne fortælle, at han havde observeret mig på cykel forlade øen med kurs mod Assens.

MIT LOMMEKOMPAS FRA
CYKLETUREN AARØSUND
ASSENS.

Isvinteren 1940 lå der kæmpe isskruninger over molen og molehovedet, hvor skipper Ole Petersens jagt kunne være blevet skadet.

Under de hårde isvintre blev vi kendt med isforholdene, hvilket resulterede i, at en del af de unge fiskere ofte cyklede ned til gode fiskepladser umiddelbart nord for Als. Sidst på dagen kunne man se disse fiskere vende tilbage med deres cykler fuldt lastede med store flotte torsk. At sådan en tur var hård ved konditionen, kan jeg erindre, da jeg så en af de unge mænd komme hjem efter sådan en fisketur, med overlæs af torsk på sin cykel. Ud for hotellet væltede han med cykel og fisk på isen, hvor han blev liggende, indtil han havde samlet nye kræfter.

Kaj Thomsen

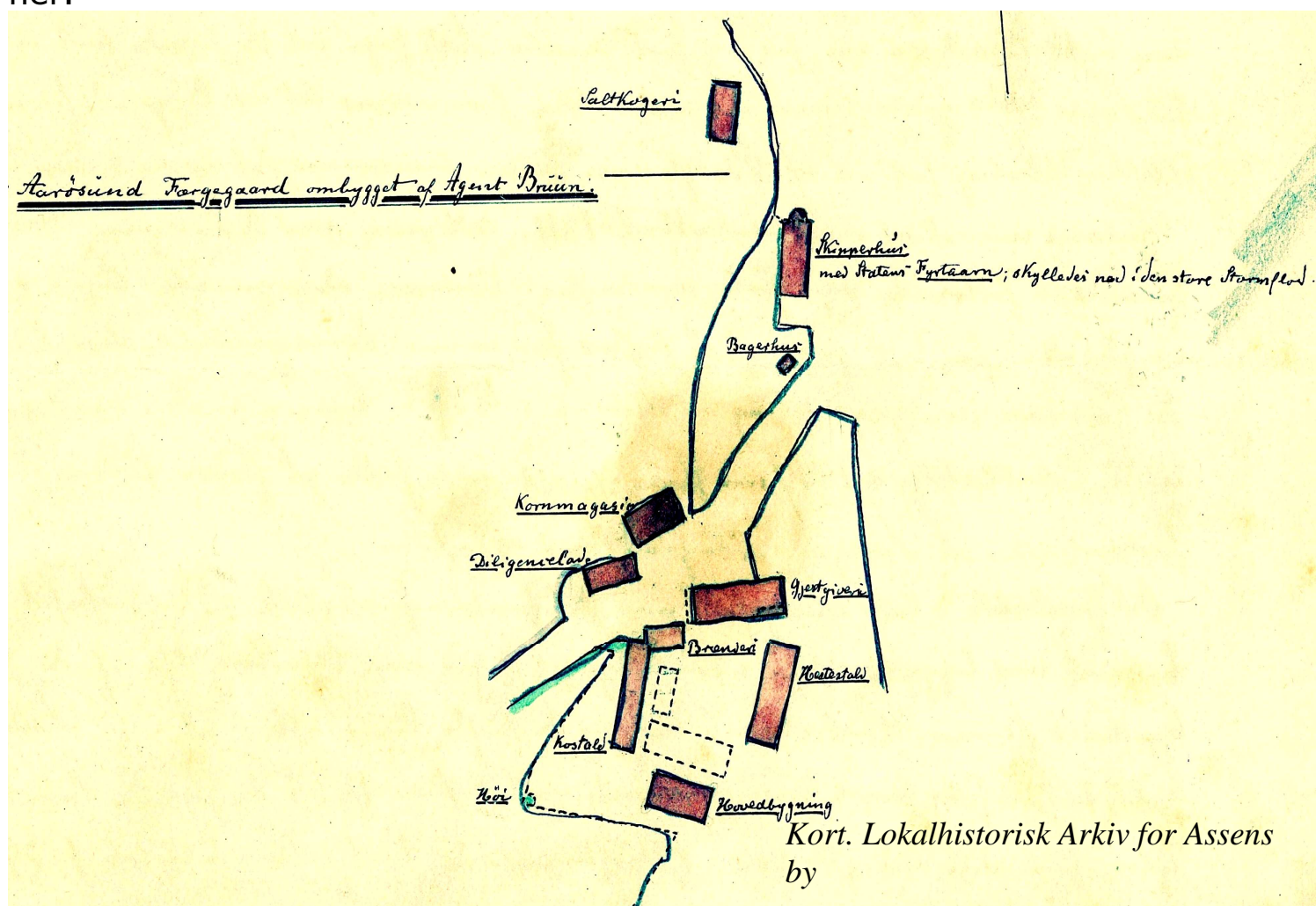
I haven bag det lille færgehus ligger en smedje og på samme side af vejen, benævnt Lille Gyde, en iskælder. Efter svinget kaldes vejen Sundveien.

Omkring færgegårdens gårdsplads ligger udover færgehuset en hestestald, en kolade, kontrollør bolig (her må transportforvalteren have boet) samt et brænderi. Bemærk på marken Søndertoft Bøeghs Hus, det må hentyde til de 3 generationer Bøegh, der fra 1743 til omkring 1810 var postmestre og transportforvaltere i Aarøsund.

Kysten var dengang temmelig stejl; ved færgebroen lå nogle meget store udhuggede kampestensstøtter, her var det gamle lampefyrr på brinken med store lanterner og messingspejle.

Agent Hans Chr. Hansen Bruun, der var transportforvalter 1833-1871, var en driftig mand, i hans tid blev der bygget om, bygget et 8-kantet fyrtårn på det lille færgehus, som nu kaldes skipperhus, og bygget et saltkoger, som dog ikke var en succes.

Det fremgår af kortet herunder, at gæstgiveriet er en anelse afkortet, og kontrollørbolig og kolade er revet ned og erstattet af ny kostald og hovedbygning på mere tilbagetrukne pladser, så gårdspladsen er blevet større. På den anden side af vejen ses en diligencilade og et kornmagasin, og smedjen er erstattet af et bagerhus. Mærkeligt nok er hovedbygningen ifølge matrikeloplysninger opført 1830, altså før Bruuns tid her.

Kortene åbenbares i en flot, ny bog om færgeruten Assens-Aarøsund, "Da færgeren byggede bro", som museumsinspektør Anne Dorthe Holm fra Museerne på Vestfyn, Assens, har begået; for os herovre meget interessant læsning, og i tilgift en hel del billeder fra Aarøsund, vi ikke har set før.

Jonna L. Chr.

Da færgeren byggede bro

Af [Anne Dorthe Holm](#) (2011)

Titel: Da færgeren byggede bro : A/S Lillebelts-Overfarten og færgeruten Assens-Aarøsund 1920-1972

Om færgefarten mellem Assens og Aarøsund i den periode, hvor selskabet A/S Lillebelts-Overfarten drev ruten. Beskrivelse af selskabet og de mennesker, der benyttede færgeren

Bogen kan købes på nettet i museumsbutikken i Assens eller ved henvendelse til Museerne på Vestfyn.

Uddrag fra Haderslev Samfundets årsskrifter

Lilian Martinusen har kigget i Haderslev Samfundets Årsskrifter for os:

Haderslev Samfundets årsskrifter fra 1938 – 41:

Professor, Dr. Med Ionas Collin: Haderslev og Haderslevere for 40 Aar siden (ca. 1898):

..... Til de yndede private Fornøjelser hørte Udflugter til Omegnen. Oftest sloge et par Familier sig sammen; Ungdommen drog af sted til Fods, og hen på Eftermiddagen kom saa de ældre til Vogns, i egen Landauer eller i Horn's store Charabanc. Saadanne Toure gik til Sølyst, hvor Fru Eriksen, "den hvide Dame", residerede, til Boskov, til Damende eller undertiden kun til de

nærmest liggende Traktørsteder Ulvsløst og Thomashus ved Nørre Chaussée eller Paragraf 5, saa kaldet efter sine 5 skorstene, syd for Dammen. Ogsaa med Fjorddamperen Helene tog man ud til Sverdrup, hvor Værten Bramsen var ivrig dansk, eller helt til Aarøsund. Naar man saa kom hjem om Aftenen, blev man sammen, hos en af Familierne eller paa Harmonien; og disse improviserede Fester i det store Lysthus i Harmoniens Have hørte til de allerfornøjeligste.....

Ved artiklen en gennemgang af vinteren 1863-64 kunne man onsdag d. 10. jan. 1864 læse i Dannevirke:

...For den hærafdeling, som er gået Nord paa, have vel nu de unødige Allarmeringer ikke haft nogen værre Følge, end at Tropperne ikke kom til at raste før i Kolding og Frederits, og dette have vore Jenser nok forvundet, efter at de have udholdt saa Meget i forvejen. Men for os her i Haderslev og overhovedet i Nordslesvig er Følgen bleven, at alle Forbindelser uden mindste Nødvendighed ere blevne deels afbrudt, enten til Assens eller til Orø, deels bragte i fuldstændig Uorden. Det er rigtigt nok, at Dampskibet og andre Fartøier fra Aarøsund ere bragte enten til Assens eller Orø, da det nævnte Færgested, som ligger Syd for Haderslev Fjord, kunde være udsat for Besøg af en fjentlig Patrouille. Men der var intet til Hinder for, at Postforbindelsen gik regelmæssig deels imellem Kolding, Haderslev og Aabenraa, deels vestpaa til Ribe, Løgumkloster og Tønder. Herfra har man bestræbt sig efter bedste Evne for at holde Forbindelsen med disse Steder ved lige, men i Kongeriget har man formodentlig betragtet hele Nordslesvig som besat, og vi have været afskaarne fra at opklare Vildfarelsen, da Telegrafene efter Befaling af Telegrafbestyreren blev standset, og Apparaterne bortført baade her og i Aabenraa allerede inden Troppernes Afmarsch.....

Haderslev i Treaarskrigens andet aar 1849 afskrift fra Dannevirke: ..faa Dage efter var Slesvigholstenerne atter ved Roret i Haderslev. Den gamle Øvrighed var igen vendt tilbage, og baade i Haderslev og Hoptrup laa betydelige Styrker.

Månedens April randt ud i ængstelig Venten. Betegnende for Stemningen er de vedholdende Rygter, at der gaar om en dansk Flaade, der krydser i Lillebælt, ja Rygtet vil endog vide d. 25.4., at en Landgangsflaade ligger ud for Aarøsund. Den slesvigholstenske Styrke i Hoptrup beder i ophidselse om Forstærkning og faar en saadan sendt fra Haderslev. I Virkeligheden laa der intet bag disse Rygter, men de lader os ane, hvor fyldt Haderslev har været med løse Rygter og Antagelser næret ved Haab og Frygt.

Senere kan man læse: .....Mand og Mand imellem lød der skarp Kritik af den danske Regering; man var ved at miste Taalmodigheden.

Endelig den 29. August landede svenske Tropper i Aarøsund, og ledsaget af en dansk Officer drog de til Hoptrup; Gendarmene, der netop den Dag var i Øsby for at indkræve Skat, flygtede over Hals og Hoved Vest paa. I Haderslev havde man Dagen i Forvejen faaet at vide, at nu kommer Svenskerne, idet en

dansk Officer, der kom fra Kolding, meldte deres ankomst; det resulterede i, at store Skarer den 29. drog fra Haderslev til Aarø Sund for at byde Svenskerne velkommen.

Samtidig med denne Vending udsendte den danske Regering, der vel forstod Præsternes Betydning for den alm. Folkestemning, et Cirkulære til Gejstligheden om ikke at adlyde den nye Regering i Kiel. I Aabenraa Amt valgte næsten alle Præster at følge Cirkulæret, og fra Haderslev Amt kan nævnes, at Pastor Prahl i Øsby, der var indsat i 1848, begyndte at bede for Konge Frederik VII i den alm. Kirkebøn.

Haderslev-Samfundets årsskrifter

fra 1956: Lago Mathias Wedel født Gudum Kloster 7. december 1752 – død som sognepræst i Everdrup i Sydsjælland 1827. (Vi har ikke ændret på ordene og stavning, men har undladt den gamle retskrivning, så det er mere læsevenligt.) Wedel var levende interesseret i folkløstiske og kulturhistoriske oplysninger og vi finder dette i hans skrift "Indenlandske Rejse igjennem de betydeligste og skønneste Egne af de danske Provindser". Der skriver han bl.a. om sin færd med færgen til Årø Sund og videre over Haderslev – Vi møder ham i Assens:

Lago Mathias Wedel

.....Jeg måtte til toldkammeret erlægge omtrent 5 Rdlr. for mine heste, som jeg får igen på tilbageturen enten her eller ved et andet toldsted på grænserne. I selskab med andre rejsende gik jeg om bord på en åben smakke, hvori vognen hidses, men hestene spadsere selv igennem en dør på siden, som derefter fast surres. Vinden var imod, og det kuledede ikke lidet, så vi måtte krydse hel ofte. En af passagerne snakkede meget om hans mange sørejser, om han filosofi til at finde sig i alle mødende tilfælde, men da en af skibsfolkene hændelsesvis sagde os, at denne smakke var den samme som kæntrede for kort siden med frue Levertzau, hvorved hun og begge hendes sønner druknede, så løftede denne tale filosofiens mandhaftighed af sine hængsler; hans stilling var kækkere end hans sjæls følelse, som hvilede tydeligt på hans blege åsyn, da just en stærk sø styrtede ind over rælingen af skibet; han ville dog vise sig dristig, trak undertiden på smilebåndet, når vi andre gysede ved vejret, men han følede ikke mere derved, en når der trækkes på et rullegardin. Men overalt var her slet ingen farligheder, skibefolkene var flinke og påpassende; det eneste ubehagelige var, at rejsen varede så længe ved de mange krydsninger. Vi havde ikke beredt os på madkurve eller nogen fortæring ved denne sandsynlige korte overfart, men vi

måtte stille vor appetit med hvad der var om bord, vi spiste, drak og drak skåler, kongens, vore venners, Skærtorsdags Helte, og ved Vehiculmum (ved hjælp af) af sådanne skåler bliver en slet vin drikkelig, søen tærer, siger ordsproget. Vi erfarede dette her, thi da sejladsen varede så længe, bleve vi hungrede mer end en gang. Situationen midt på sundet var herlig: Assens viste sig i al sin pragt, ja i lang mer, end den virkelig indeholder; alle de mange øer på begge sider nærmede vi os til ved idelige krydsninger: Bogø, Egholm, Bastholm, Årø o.a.fl., hvorpå vi kunde se gårde, huse, enge og frugtbare agre. På den yderste pynt af Bogø er en vippefyrtårn, der brænder bestandig om natten blot ved den hårde tørv, kaldet klyne, som Gen. Postamtet har foranstaltet. Vi kunne bestandig se den høje Barløse Kirke i Fyn, og desforuden kyster, skove og kirker i Holsten. Disse åbne smækker er ubehagelige både i regn og stærk søgang især for hestene, som blev våde, ja endog for mennesker; thi i den lille kahytte kan ikke rummes mange, luften er desuden beklumret, og i selskab med heste og vogn i smakken selv må man passe på; hvo som står, se vel til, at han ikke falder, når der krydses eller slingringer indtræffe; desuden, aldrig kan man befinde sig vel ved så drøj en portion ørkesløshed i nogle timer, derfor da jeg endelig satte fod på Holstens grund, følede jeg, at glædens håb er ikke mindre rig på fornøjelser end opfyldelsen selv; thi jeg glædede mig over, at denne krydsning skulle føre os til landet, men således gik det med den følgende og flere, indtil vi omsider nåede skibsbroen. Adskillige skibe passerede frem og tilbage i sundet, noget måtte de vel krydse, men de havde for en del side vind, og de små fiskerbåde der hoppede snart ovenpå, snart skjultes af de høje bølger, skulle ikke kunde troes at være så uden for den som selv har været øjenvidne dertil.

'Aarøsund Færgegaard er stor, prægtig og velindrettet til gæstgiveren, beværtningen er hurtig og billig. Der haves det såkaldte Altoner-øl til 6 Lsk (Lybsk skilling.) flasken, men det er ikke halvt så godt som vort københavnske. Allerede her vil de ikke vel tage imod Bankosedler, men fordre gerne Schlesw. Hols. mønt, som en rejsende må berede sig på, eller også Rixorter, Dukater, små Otteskillinger, så fremt han ej skal tabe for meget for at få sin papirs penge vekslet i mønt. Vore andre penge kalde de Oldegeld, og skøtte slet ikke om dem.

Her er en bugtet, stejl og sandet strandbred, hvor så jeg nogle meget store hugne stenstøtter af kamp liggende ved broen. Her er en prægtig lampefyrtårn på brinken, med store laterne og messing spejle. I selskab med nogle rejsende, som for største delen vare meget beskedne og artige, og som agtede sig til Fyn, var der en åbenmundet libertiner, hvis største færdighed bestod i et ansigt, der ikke kunne rødme, og som frembragte sine tvetydige vittigheder i den frække afgangende tone. Det var mig uvedkommende som en fremmed at tale, men jeg lastede ham med et betydende øjekast, som nær havde skaffet mig han uvilje, såfremt de andre ej havde billiget mine tavse ytringer.

Fra Færgegården til Haderslev går vejen noget bugtet igennem buskadser, marker, enge og skovkrat, men er jævn og vel vedligeholdt, dette med så meget andet påmindte mig om, at jeg nu var i det holstenske, eller egentligere schleswigske, her ere omkring på begge sider endel store stenen, hedenske begravelshøje og offersteder. Kornet stod just ikke ganske godt da jorden var tildels sandet og let, men Qvæg og heste vare meget trivielige og tilsyneladende fed. Man passerer igennem bondebyen Haistrup og kirkebyen Øsbye forbi nogle enlige gårde, og har Grarup venstre, samt Starup kirke på højre hånd, denne sidste ligger tæt ude ved fjorden, på en odde, hvis vand løber forbi Haderslev i en smal bugtet strøm ud i beltet, og er sejlbar for små skibe; alle huse og gårde i disse byer vare godt byggede, for det meste grundmur, og bygaderne meget vel og ordentligen broelagte, kirkerne såre smukt udpudsede og hvidtede, med tårn og spir på.....

I Ulrich Jepsens (1823) i Dannevirke offentliggjorte fordringsløse barndomserindringer kan vi i en gennemgang af samfærdselsmidler og slutning læse:..... Udviklingen af diligencevæsenet foregik i de nærmest følgende år slag i slag, så at alle hovedruter og vigtige sideruter i hele landet omkring ved 1841 havde de regelmæssige forbindelser. Om linien Kjøbenhavn – Hamborg nogensinde er gået over Middelfart-Snoghøj tør jeg ikke sige bestemt, men i de første år gik den over Assens-Årøsund, over Lillebelt med dampskibet "Mågen", der var bleven sat i gang omtrent samtidig med diligencen.

Dampskibet Mågen i Aarøsund – Orig. maleri hænger i Assens. Bygningen er det lille færgehus samt det ottekantede fyrtårn.

Haderslev Samfundets Årsskrifter 1950-54:

En elev fra Haderslev Lærde Skole – Haderslev Katedralskole i Laurids Skaugade Thorvald Paulsen skriver dagbog, og den 12. december 1852 fortæller han: .....

Du har vel hørt af Christine, at jeg har været med til ballet i går hos [postmester] Bruun i Årøsund; (for at man ikke skulde lægge for meget mærke til, at ærmerne i min lille sorte frakke vare for korte, havde jeg låne en manchete-skjorte af Holstein). Jeg morede mig for resten

ypperligt, og der var temmelig rift om damerne, da der ikke vare når så mange som herrer.....Kl. 4½ om morgenen vare vi igen tilbage. Jeg havde både Faders blå kappe og mit uldne sengetæppe med, så at jeg ikke frøs. Vognen kostede 4 m. og drikkepenge 1 rdl. Hr. Lembcke (Thorvald Paulsen boede i huset hos Lembcke) kan vel lægge det ud for mig (18 sk.), ligeledes 12 sk. Til handsker....

I samme samling årsskrifter er en beskrivelse af Haderslev første aviser og ugeblade. Stoffet er mangelfuldt og således er der også en klumme om rejsende, som selvfølgelig kun omfattede standspersoner. F.eks. ser den 28. januar 1765 således ud:

d. 20. jan. Hr. *Heuch* til *Årøsund*.

d. 22. jan. Hr. pastor *Bloch* til Flensborg, her. Krigsråd Camerer ankommet.

d. 23. jan. Hr. løjtnant *Friederichsen* til *Årøsund*.

d. 25. jan. Hr. generalløjtnant v. *Arnstedt* til *Årøsund*.

d. 25. jan. Hr. kammerjunker v. *Bülow* til Kolding.

d. 25. jan. Kongelig dansk kabinetskurer til Flensborg.

d. 25. jan. Hr. kammerherre og generalmajor v. d. *Osten* til Kolding.

Rejselisten viser os samtidig, hvilken betydning *Årøsund* endnu dengang havde som overfartssted til øerne.

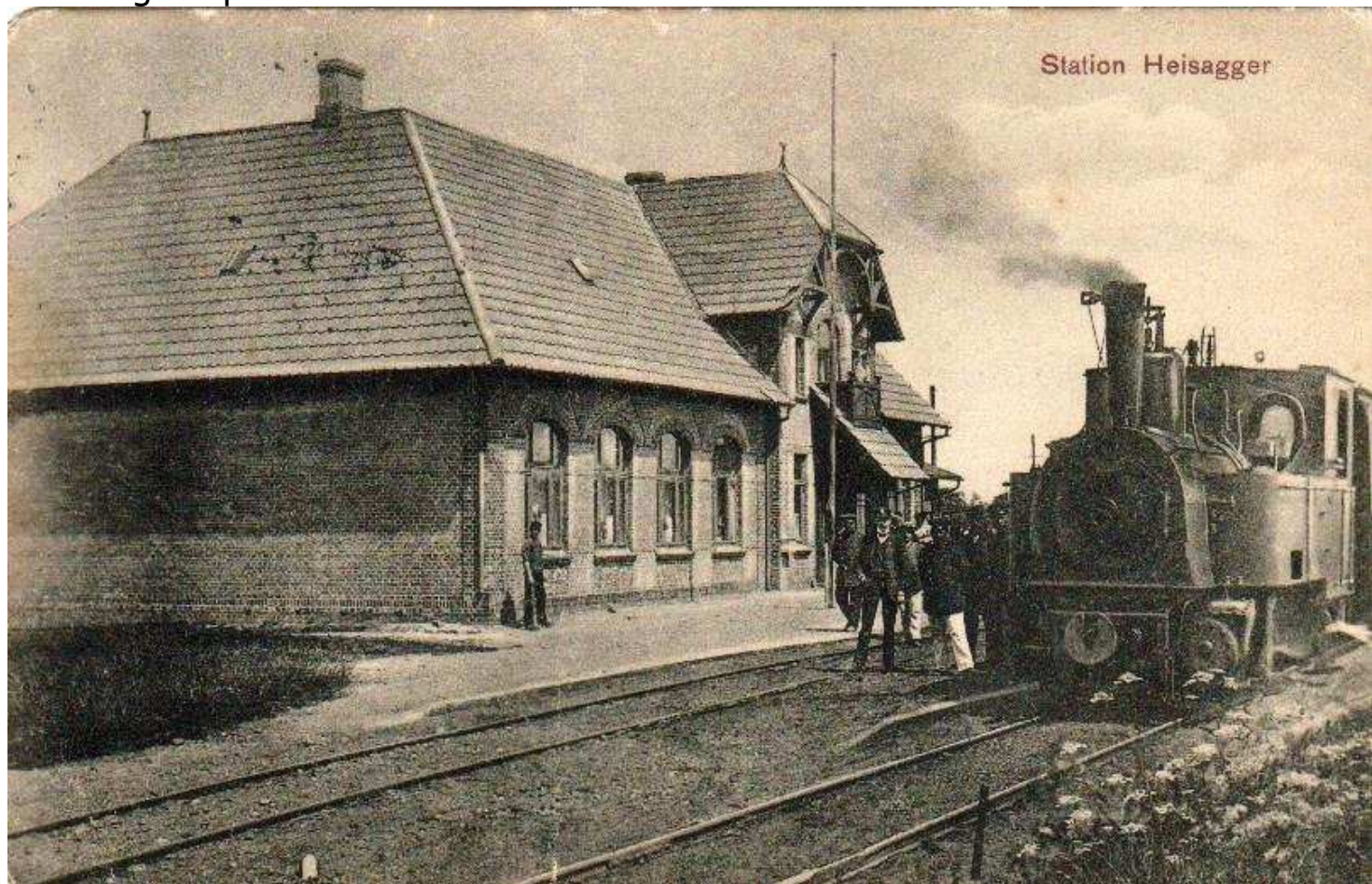
Fodnote i samme årsskrifter:

Christian Deichmann (1859 – 1930) var mejeribestyrer i Åstrup, Olufskjær, senere hotelejer i *Årøsund*.

Haderslev-Samfundets Årsskrifter 1967-77:

Artikel Skoleminder og andre minder fra 1. verdenskrig til foråret 1920 ved Aage Chr. Henningsen: .....skoleåret begyndte efter påskeferien, og juli måned var feriemåned. Ferien var altid 4 uger, og vi fik et månedskort syet ind i skolehuen for ikke at glemme det eller tabe det. Det gjaldt til "e Kleinbahn" Haderslev-Kjelstrup og retur så tit vi ville. Disse daglige ture med småbanen til stranden var for os en oplevelse. Det var før bilernes og rutebilernes tid, og livet på de lange perroner en sommerdag på Jomfrustien var et broet skue. Lange tog med op til 10-12 vogne blev af to damplokomotiver først trukket ned til Sønderbro, hvor der også var holdeplads, og derefter gik det i sindigt tempo op ad bakken til Brorsbøl. For os drenge var det en sport at løbe ved siden af toget eller skifte vogn på turen opad Brorsbøl bakke, til stor ærgrelse for togpersonalet, der vankede mange lussinger på disse ture. Men var vi først i Vandlinge og havde fået samlet lidt damp, gik det hurtigt videre. I Kjelstrup blev de fleste vogne stående, toget kørte videre over Hejsager-Øsby til *Årøsund*, men hvem ville sidde i toget til *Årøsund*, når kaptajn Clausen med "Helene" sejlede på fjorden derud. – Folk masede ud af toget og man gik langs markerne på stien og igennem skoven en halv times tid, inden stranden var nået. Senere førtes

togene gennem skoven helt ned til skovkanten ved Viktoriablad. Vi drenge sad sjældent inde i kupeerne, det overlod vi til de ældre og pigerne. Vognene havde overdækkede for- og bagperroner, som var forsynet med en bænk og en gitterlåge, som dog sjældent kunne lukkes. Herude huserde vi til skræk for medpassagerer og togpersonale. Kun når toget var overfyldt og 2. classes kupeerne blev stillet til rådighed for alle passagerer, skulle vi nok sørge for at komme til at sidde i en polstret stol! Nå, jeg er nok ved at komme lidt bort fra emnet, men i forbindelse med skolehuerne og månedskortene dukke disse erindringer op.

Toget holder ved Hejsager Station
– venligst udlånt af postkortsamler Peter S. Hansen

Også skolen holdt årlige udflugter, i de første år i forskolen gik det til Kjelstrup eller Årøsund. Senere gik det på længere ture, f.eks. Gram eller Jels, altid med ekstratog på småbanen. En enkelt, efter vor målestok meget lang udflugt, husker jeg fra krigsårene. Målet var så langt borte som Flensborg, hvor vi skulle se en "Kriegsausstellung". Udstillingen omfattede, så vid jeg husker, hovedsagelig krigsbytte og tableauer med nærkampe, samaritertjeneste o.m.m., voksmannequiner i originale uniformer og det hele opstillet efter bedste panoptikonmønster. Det der gjorde mest indtryk på os drenge var nogle negersoldater, som stak hovedet ud af et interimistisk buskads, med blanke knive imellem tænderne.

Der var andre udflugter, som var af mere fredelig art, som er blevet stående i erindringen. Min far tog sig en gang imellem tid og tog mine venner og mig med på små udflugter i vore skønne hjemegne, viste os kæmpehøjene i

Vedsted eller vandrede med os omkring Dammen. Også sejlturene til Årøsund, Assens eller om onsdagen til Fænø med Høhns orkester ombord på "Helene" var de helt store oplevelser for os børn dengang. Vi overværede også engang under første verdenskrig, mens far lå som soldat i Haderslev, en øvelseskydning med kanonerne som var placeret ved Årøsund. Skiverne blev af slæbebåde trukket ud på beltet, og kanontordenen varede hele dagen. Fars deling var i den anledning kommanderet på marchtur til Årøsund, og for at være sammen med os, fik far fri dernede, og vi nød trods kanonerne en sommerdag. Lad os håbe, at det liver der i dag rører sig i Årøsund aldrig må blive forstyrret igen af kanoner, som vi dengang oplevede det ved vore fredelige kyster.

Aarøsund Medborgerhus

En undersøgelse af husets opståen!
Opgave på studiet, som Sally venligst har gjort læsevenlig for årsskriftets læsere. Hun har gjort brug af bl.a. arkivets materiale til opgaven.

Af Sally Schlosser Schmidt

Indledning

De fleste borgere i Årøsund har en relation til Medborgerhuset, på den ene eller den anden måde – og det har jeg også. Årøsund Medborgerhus er to år yngre end mig, fra 1989, og er derfor relativt nyt sammenlignet med andre fælleshuse. Her er jeg konfirmeret, her holdt vi stor nytårsfest for hele byen i 1999, og her har jeg øvet mig på klaver inden jeg fik mit eget. At skrive om en genstand og en kulturform, man har et personligt forhold til, har været både svært og spændende – det har krævet nogle bestemte metoder i selve arbejdet, men det har også været nødvendigt at forsøge at se på huset objektivt uden at lægge for mange personlige følelser i betragtningen for at kunne forstå huset i forhold til lignende huse, og det har været spændende rigtig sjovt.

Artiklen her er baseret på en opgave jeg har afleveret på historiestudiet på Aarhus Universitet i efteråret 2011. Opgavens problemstilling lød på, at undersøge, hvordan Årøsund Medborgerhus blev til. Ønsket om et fælleshus opstod i Årøsund i midten af 1970'erne, men først i 1989 kunne man indvie huset. Fokus for opgaven var på den ene side spørgsmålet om, hvilke tanker man gjorde sig om, hvad huset skulle være, og på den anden side hvorfor

man ønskede at finansiere huset selv frem for at modtage kommunal støtte. På den baggrund undersøgte jeg, hvordan husets opståen passede ind i sin samtid, og hvilke teoretiske overvejelser man kunne gøre sig i forsøget på at beskrive sådan et hus.

Artiklen her bringer highlightene fra opgaven, så resten af Aarøsund også kan få glæde af arbejdet.

Årøsund Lokalhistoriske Arkivforening holder som bekendt til i Medborgerhuset, og de har venligt ladet mig benytte alt deres materiale, ligesom de har ladet mig sidde og arbejde blandt arkivaliererne i foreningslokalet. Opgaven blev altså til i netop de rammer, den skulle beskrive.

Aarøsund Medborgerhus – i vinterdragt 2010

Forsamlingshuskulturen historisk set

Årøsund Medborgerhus skriver sig ind i en lang tradition af dansk forsamlingskultur med dertilhørende huse og lokaler.

Fra 1870'erne begyndte man mange steder i Danmark at bygge forsamlingshuse. Byggeriet opstod i første omgang som en reaktion på de restriktioner, regeringen pålagde forsamlingsfriheden; frem til denne periode havde man i høj grad benyttet skolerne som samlingssted, men i løbet af 1880'erne udsendte regeringen flere cirkulærer, der begrænsede mulighederne for fortsat at benytte skolelokalerne. I et cirkulære fra 1885 forbød regeringen, at man benyttede skolelokalerne til bl.a. vælgermøder, foredragsforeninger, ungdomsforeninger, klublokaler, balsale, dilettantforestillinger osv. Regeringen ville gøre alt for at undgå at der opstod oppositionsgrupperinger den ikke havde kontrol med. Netop de aktiviteter, der blev nedlagt forbud mod at afholde i skolelokalerne, svarede næsten ordret til de formålsparagraffer, der efterfølgende blev nedfældet i forbindelse med opførelsen af de tidlige forsamlingshuse. Man byggede lokalsamfundets eget hus til at rumme det, som politikerne ikke længere tillod, at man brugte

offentlige bygninger til. Mange steder var væsentlige formål med husene også, at de skulle kunne huse afholdsforeningerne, som så dannede modvægt til den forsamlingskultur der var begyndt at opstå på kroerne, ligesom husene skulle kunne bruges som gymnastiksal for landsbyens skolebørn og andre motionister.

Forsamlingshusene blev som oftest betalt og opført af en kreds af lokale borgere med økonomisk overskud, men altid med den klare præmis, at huset skulle være for alle. Husene blev ofte opført på en central landsbygrund – enten for at symbolisere fællesskab eller fordi disse grunde sjældent var velegnede til landbrugsdyrkning.

Forsamlingshusene var ikke nogen overskudsforretning, og man måtte jævnligt samle penge ind eller indføre kontingent til de tilhørende foreninger for at få det til at løbe rundt økonomisk. Men selvom huset var alles var det især folk med økonomisk og personligt overskud, der havde mulighed for at involvere sig i, hvad huset skulle bruges til. Det betød, at de foretog man inviterede til ofte rettede sig mod den mere veluddannede del af lokalsamfundet, ligesom det stadig var karlene, der måtte afbrydes i festlighederne, når det blev tid til at malke kørerne.

Ikke desto mindre vidner forsamlingshusene om, at man ønskede at skabe rum til at kunne samles på tværs af generationer og classeskel for at være sammen og man ønskede det i en sådan grad, at man trodsede politikernes forsøg på at forhindre det.

Stormøde på hotellet – før medborgerhuset. Sagen gælder dog ikke Medborgerhuset (kunne det godt have gjort) men marinaplanerne.

Med 1968'er-bølgen spredte der sig endnu engang et ønske om at skabe nogle rum med mulighed for at udfolde sig og for at være sammen på tværs. Det var igen et opgør med den gældende politik, men i denne omgang ikke med lovmæssige restriktioner, men med den centralisering og kollektivisering af befolkningen, der fandt sted med eksempelvis kommunalreformen i 1970. Man ønskede sig et lokalt forankret og inkluderende demokrati, og forestillingerne om dette kunne så faciliteres i de aktivitetshuse og medborgerhuse, der skød op mange steder i løbet af 1970-80'erne. Hvor 1890'ernes forsamlingshuse var tomme rammer, der kunne fyldes med de arrangementer, som lokalbefolkningen kunne ønske sig, var 1970'ernes aktivitetshuse i højere grad direkte aktiverende med forskellige rum indrettet til bestemte formål som café, sløjdværksted, keramiklokaler osv. Selvom disse huse selvfølgelig stadig skulle være åbne for forslag og arrangementer, var der altså på forhånd nogle definitioner af, hvad sådan et hus skulle indeholde og dermed også nogle forudgående tanker om, hvem huset ville henvende sig til. Dét, at huset på forhånd er delvist indrettet, er medbestemmende for, hvordan huset efterfølgende vil blive benyttet.

Disse huse var altså langt mere professionaliserede og institutionaliserede end de tidlige forsamlingshuse. De nye huse havde medarbejdere ansat til at stå for mange af aktiviteterne og var afhængige af at få en sparsom økonomi til at løbe rundt, eller i det mindste gå i nul. En stor del af finansieringen kom for mange huses vedkommende direkte fra kommunale støttemidler. Dertil kom fonde og sponsorer, og de huse der havde værksteder eller café kunne selv tjene nogle penge.

Husene var stadig helt afhængige af, at frivillige havde lyst og overskud til at engagere sig i huset, men ved at binde sig til kommunen havde de moderne huse et eksistensgrundlag der adskilte sig markant fra de tidlige forsamlingshuse.

Sideløbende med oprettelsen af disse aktivitetshuse blev det også i højere grad udliciteret til de lokale folkeskoler at stå for kulturelle aktiviteter i lokalområdet. I løbet af 1980-90'erne endte mange af foreningsaktiviteterne ironisk nok igen i de skolelokaler, de var blevet smidt ud af i slutningen af 1800-tallet. I 1993 blev det indskrevet i folkeskoleloven, at skolerne også skulle kunne fungere som lokale kulturcentre, såfremt der var behov for dette. Men der var som bekendt ingen skole i Aarøsund, og derfor spiller denne udvikling ikke en afgørende rolle i denne sammenhæng.

Begrebsafklaring

Begrebet *forsamlingshus* betragtes i den her benyttede litteratur og i leksika i hovedsagen som en samlebetegnelse for de huse, der blev bygget i slutningen af 1800-tallet. Betegnelserne *medborgerhus*, *aktivitetshus* og *kulturhus* dækker primært over de nyere huse der opstod fra 1960'erne og frem. Men selvom man kan spore en iboende definition i betegnelserne, er brugen af dem alligevel ikke helt konsekvent. Som man vil se i analysen af

Årøsund Medborgerhus nedenfor er navnet ikke nødvendigvis et udtryk for, hvad huset egentlig er, og hvilken tradition det baserer sig på.

Begrebet *Forsamlingshus* benyttes altså primært om de ovenfor beskrevne huse fra slutningen af 1800-tallet. Men selvom det er en bestemt gruppe huse, begrebet henviser til, og selvom det samme begreb benyttes om hundredvis af huse fra samme periode, så var der naturligvis forskel på, hvordan de mange huse blev benyttet. En redegørelse fra Kulturministeriets Forsamlingshusudvalg iagttager tre overordnede former: 1) som en forlængelse af højskoletraditionen, 2) som selskabslokale og 3) som politisk mødelokale. Trods formålene har haft forskellige udgangspunkter, har de fleste af husene nok alligevel i en vis udstrækning været brugt til alle tre formål. Forsamlingshusene skulle skabe nogle ydre rammer, og det skulle være muligt at opføre husene på lokalfællesskabets præmisser, hvorfor de sjældent var af specielt god kvalitet. Grundopskriften var en stor sal med scene til gymnastik, foredrag, dilettantforestillinger, fester osv., en mindre sal til mødeaktiviteter samt et lille køkken. Trods kvaliteten har rigtig mange af disse huse overlevet, og de bliver stadig benyttet rundt omkring i landsbyerne.

Betegnelserne *medborgerhus*, *aktivitetshus* og *kulturhus* dækker over en bredere gruppe af huse. Selvom de er samlet under samme overskrift repræsenterer de ikke nødvendigvis bare flere sider af samme sag, men i stedet forskellige former for huse.

Forskellene på de nye huse ligger i graden af brugerinddragelse og graden af aktivering. Mange af disse huse ligger ofte placeret i relativt store byer og har dermed også et relativt bredt brugergrundlag. Det betyder dog også, at de skal konkurrere med lignende foretagender, hvorfor de ofte er langt mere specialiserede end de huse, man ser i de små samfund. Årøsund Medborgerhus kan kategoriseres sammen med disse moderne huse, fordi det er opført i samme periode og med udgangspunkt i det samme ønske om at modstå centraliseringen, selvom huset i sin udformning nok ligger tættere på forsamlingshusene. Man kan forestille sig en skala over fælleshusene, der løber fra selvbestemmelse i den ene ende til organiseret aktivering i den anden ende. Årøsund Medborgerhus ligger længst ude i den ende af fælleshus-skalaen, hvor selvbestemmelse og selvaktivering er i fokus, og hvor huset i høj grad kun er en ydre ramme, som brugerne så selv må udfylde.

Længere inde på skalaen ligger de aktiverende huse, der får kommunalt tilskud, men som stadig er stærkt afhængige af lokal opbakning. Her er enkelte ansatte, der kan stå for husets daglige drift, ligesom der er specialiserede lokaler udstyret til bestemte formål. Disse huse kan betegnes som udstyrede ydre rammer, hvor brugerne til en vis grad må aktivere sig selv, men hvor der samtidig på forhånd er stillet nogle aktiverende redskaber til rådighed.

Yderst på skalaen finder man de kommunale Kulturhuse, som f.eks. Bispen i Haderslev. Det er huse der ofte indeholder et bibliotek, et lokalhistorisk- og et kunstmuseum, scenefaciliteter og måske

værkstedsfaciliteter. Disse huse er også til for brugerne, men de er ikke afhængige af brugerne på samme måde som de andre. Her er i høj grad tale om en passiv aktivering af brugerne, hvor alt på forhånd er blevet stillet frem, og hvor brugen er planlagt. Det er således en accepteret erkendelse, at efterhånden som graden af service stiger, falder graden af selvaktivering blandt brugerne, hvorfor man i de enkelte huse må finde en passende balance.

Forsamlingskultur i Aarøsund før Medborgerhuset

Før man etablerede Årøsund Medborgerhus, brugte man Årøsund Badehotel eller Hyrup Forsamlingshus til de arrangementer, der senere blev faciliteret i Medborgerhuset, fortæller Eigil Schmidt (min far), der er født og opvokset i Årøsund.

Hyrup Forsamlingshus havde et stort opland, da mange af de andre omkringliggende landsbyer heller ikke havde eget forsamlingshus, og derfor var der ofte fester der. Men til de mere lokale festligheder som Årøsund Fiskeriforenings ålegilde eller Jagtforeningens andespil blev gildesalen på hotellet brugt. Og hotellet havde dengang også masser af små stuer, som Aarøsumds foreninger kunne benytte til deres møder. Man havde altså de samme forsamlingsmuligheder, og man havde også den samme forsamlingsaktivitet i Årøsund, som man så det i andre landsbyområder i perioden, man benyttede blot hotellets faciliteter frem for et lokalt forsamlingshus.

I den forbindelse er det nærliggende at forestille sig, at hotellet ikke ville byde et selvstændigt hus velkommen, da en naturlig konsekvens af et sådant ville blive en nedgang i den indtjening, hotellet havde i forbindelse med festerne og møderne, men sådan husker Eigil det ikke. Han fortæller, at det vist alligevel ikke gik så godt med hotellet i den periode, og at mange af husejerne i Årøsund i øvrigt har skrevet under på ikke at føre udskænkning, så den form for konkurrence behøvede de ikke frygte. En artikel om det kommende hus i Jydske fra 1982 bekræfter dette: *"Der kan naturligvis foregå meget i et Aktivitetshus, men en ting er sikkert: det skal ikke være en konkurrent til Badehotellet."*

Medborgerhusets opståen

Historien om oprettelsen af Årøsund Medborgerhus hænger snævert sammen med historierne om den årligt tilbagevendende Årøsund Havnefest og om Årøsund Lystbådehavn. De tre er forbundne, og derfor har det også været nødvendigt at sætte sig ind i alle tre historier, for at forstå Medborgerhusets opståen.

1970'erne

I 1976 afholdt man den første store havnefest i Aarøsund. Den havde ifølge *Sundposten* (Bådelaugets nyhedsbrev) fra september 1976 bl.a. til

formål "at ryste en befolkning sammen". Festen blev arrangeret som et samarbejde mellem Årøsund Bådelaug, Årøsund Bynævn og Årøsund Fiskeriforening og var allerede det første år en stor succes med et pænt overskud. Der var i første omgang ikke nogle faste planer om, hvad overskuddet skulle bruges til, men samme udgave af *Sundposten* meddeler: "De 3 foreninger har besluttet at tage højde for det ved at hensætte 12.000 kr. på en spærret konto, dels til imødegåelse af et evt. Underskud og dels til at finde ud af at samles om et fælles mål til gavn for ungdomsarbejdet i bred forstand."

I en pjece om Medborgerhuset udgivet i forbindelse med dets indvielse kan man læse, at idéen om et sådant hus allerede opstod i 1974, og at man faktisk allerede det år søgte om en grund hos kommunen, men fik afslag.

Den 8. november 1977 var der kommet så meget struktur på planerne, at man nedsatte en havnefestkomité under de tre foreninger med det erklærede formål at få skaffet penge til et fælleshus. Formålsparagrafferne i vedtægterne lød derfor som følger: "5: Fordeling af overskuddet ved havnefesten: A: 50 % henlægges til brug for opførelse af et "Årøsund Hus", samt til startkapital for næste års havnefest. B: Resten af overskuddet hensættes til ungdomsformål, der tjener Årøsunds ungdom på den mest hensigtsmæssige måde." Protokollen indeholder ikke yderligere planer for, hvad et sådan hus skulle bruges til eller hvor det eventuelt skulle placeres, men det er nemt at forestille sig, at man allerede havde gjort sig masser af tanker om begge dele. I hvert fald fortæller Gunnar Asmussen at han mindes, at: "Det var meningen at det skulle være et sted hvor man kunne få de unge mennesker til at opholde sig – der skulle være bordtennis, bobspil m.v."

Haderslev Pigegarden var i en årrække fast indslag ved havnefesterne.
Optakt til havnefest.

Foto: Karen Bork

I midten af 1970'erne besluttede Haderslev Kommune sig for, at de ville etablere et rensningsanlæg for kommunerne Haderslev og Vojens i Aarøsund, og at dette kunne etableres i sammenhæng med en ny marina, som man forestillede sig kunne trække flere turister til hele området. Det var ikke populært.

I juli 1978 blev der på vegne af Aarøsundborgerne indsendt et protestbrev til kommunen sammen med 158 borgerunderskrifter, i et håb om at få planerne standset eller ændret. De fem navngivne afsendere var ikke fuldstændigt afvisende over for idéen om en marina, men ville hellere have en mindre lystbådehavn end det store projekt, kommunen havde præsenteret i samarbejde med firmaet Aps. Blomsterparken. Afsenderne argumenterede for, at et sådant ville gøre byen til et sommerland og *"medføre, at den lokale befolkning vil holde sig inden for hjemmets fire vægge, fordi de føler sig fremmede i deres egen landsby."*, og de sluttede brevet af med en understregelse af deres pointe om at *"det er et spørgsmål om et bevaringsværdigt landsbymiljøes fortsatte eksistens"*. Dermed var banen kridtet op: Aarøsundborgerne ønskede sig et overskueligt projekt på deres præmisser, kommunen ønskede sig noget, der i deres optik kunne gavne et større område end det helt nære lokalområde.

Etableringen af en lystbådehavn bliver væsentligt i denne sammenhæng fordi det betød, at kommunen satte en masse jord i spil, hvilket var en oplagt mulighed for også at få tildelt et jordstykke til et hus.

Lokalplanen fra 1978, hvori det fastlagdes at der skulle etableres en lystbådehavn i Aarøsund, blev vedtaget, men samarbejdet med Aps. Blomsterparken blev ikke til noget. Planerne om en lystbådehavn blev udskudt, og dermed også muligheden for at få tildelt et stykke jord af kommunen i den forbindelse. Men arbejdet frem mod etableringen af et medborgerhus gik ikke i stå af den grund; havnefesterne blev fortsat afholdt årligt, og i 1981 skrev de tre foreninger til Haderslev kommune for at få klarhed over, mulighederne for at få stillet en grund til rådighed. De mente, at de var blevet lovet en grund i forbindelse med planerne om lystbådehavnen, og de var utilfredse med, at medborgerhuset skulle tages som gidsel, fordi lystbådehavnen var blevet udskudt.

1980'erne

I første halvdel af firserne skete der ikke meget konkret i sagen. Man skrev frem og tilbage med kommunen for at forsøge at få dem til at stille en grund til rådighed, men uden resultat. Kommunen ønskede fortsat, at huset skulle opføres som en del af et lystbådehavnsanlæg, og kunne derfor ikke lægge sig fast på en permanent placering, før det var besluttet, hvordan lystbådehavnen skulle udformes. I et brev fra december 1983 foreslog kommunen, at huset i den forbindelse kunne benyttes som medborgerhus for

lokalbefolkningen hele året, men at det om sommeren også kunne bruges som klublokale og opholdsrum for lystbådehavnen.

I denne periode henviste man til huset med betegnelserne *Medborgerhus* og *Aktivitetshus*. Man gjorde sig mange tanker om, hvordan huset skulle benyttes, og hvor det burde placeres, bl.a. i en pressemeddelelse, som Årøsund Bynævn udsendte efter et borgermøde i 1982: *"Borgermødet bagger (sic) op omkring det nye forslag til en lystbådehavn (120 pl) medborgerhusets placering på havneområdet. Bygningen har en betydning på flere led, idet den er tænkt anvendt til bestyrelsesmøder, aktivitetsmøder for såvel unge som ældre. Herudover skulle der gerne være plads til et postkontor. Det nuværende kører på en dispensation for et år ad gangen. – postkontoret ser man ikke gerne nedlagt. Havnemesterens kontor kunne eventuelt også indpasses, da det han har er af midlertidig karakter. Det kunne jo også være, at kommunen kunne strække sig så vidt, at man 1 eller 2 x om mnd. kunne sende en person ud til Årøsund og denne person kunne bruges som mellemlid mellem kommunen og lokalområdet befolkning."* Man ønskede desuden, at huset *"kommer til at hvile i sig selv"*, og det var derfor ikke meningen, at kommunen skulle bidrage til opførelsen eller vedligeholdelsen af huset, men det var nødvendigt, at de afgav et stykke jord, man kunne bygge det på. Og man ønskede naturligvis også, at huset blev placeret der, hvor aktiviteterne var. Man havde egentlig forestillet sig, at man kunne benytte den centralt placerede havnemesterbolig, der var gået ud af drift, men fordi kommunen havde påbegyndt planerne om lystbådehavnen, ønskede man i stedet et nyopført hus i den forbindelse. Da planerne om lystbådehavnen så blev sat på standby, måtte man naturligvis forsøge at få en grund i nærheden af den bykerne, der allerede eksisterede, og man fremkom med tre forslag til placeringer, der alle lå i umiddelbar forlængelse af industrihavnen.

I *Sundposten* fra marts 1984 fortælles det, at man var gået i gang med planlægningsfasen, og at det derfor var: *"vigtigt, at huset får en så hensigtsmæssig placering som muligt. – Årøsunds tingsted er den sorte lade på havnen, men hvor længe den kan stå oprejst er nok et spørgsmål. Medborgerhuset kan blive det nye tingsted, hvor man daglig kan gå ind og drøfte situationen og udveksle erfaringer. Foreningerne kan holde deres møde i huset og vinterarrangementerne kan afvikles der. Huset må derfor indpasses så smukt som muligt i havnemiljøet."*

Herefter gik der nogle år uden den store aktivitet – dog med fortsatte havnefester. Men i anden halvdel af 1980'erne kom der igen skred i planerne om at etablere en lystbådehavn, og dermed kunne der også sættes yderligere skub i planerne om Medborgerhuset. Årøsund Lystbådehavn A.m.b.a. blev etableret som et anpartsselskab bl.a. ved hjælp af lokale kræfter og med særligt henblik på de lokale skibe, hvilket nok også havde en vis indflydelse på accepten af hele projektet blandt Aarøsundborgerne. Lystbådehavnen blev indviet i sommeren 1988, men man så ingen grund til at opføre et stort

klubhus eller opholdsrum særskilt til lystsejlerne: *"Vi regner med at kunne nyde godt af det kommende medborgerhus i Årøsund, da mange af vore andelshavere er medlemmer af bådelaugene, som er med til at bygge medborgerhuset"* udtalte man til en avis, og i en tidlig reklamepjece for salget af andele i lystbådehavnen, står det kommende medborgerhus også angivet som *"medborgerhus/klubhus"*.

"Tingstedet", den sorte Lade.

Havfruen bæres i land v. havnefesten

At Medborgerhuset gerne måtte være et åbent sted, hvor man kunne komme og gå, kom også til udtryk blandt de fremmødte, da man talte om planerne for huset på et møde om havnefesten i 1988. Man ønskede lokaler til foreningsarbejde, men det skulle også være et sted, hvor man blot kunne kigge forbi og få en kop kaffe, meget à la de tingsteds-forestillinger man gjorde sig i *Sundposten* i 1984.

Den 1. december 1988 stiftede bestyrelserne fra Årøsund Fiskeriforening, Årøsund Bådelaug og Årøsund Bynævn den selvejende institution "Årøsund Medborgerhus". I stiftelsesdokumentets paragraf to står der følgende om institutionens formål: *"at opføre og efter opførelsen at drive et medborgerhus i Årøsund beregnet til benyttelse af byens beboere og foreninger og hovedsageligt med henblik på idrætsudøvelse, fritidsundervisning og fritidsvirksomhed."* I paragraf fem blev det understreget, at enhver, der er medlem af en af de tre foreninger, automatisk også er medlem af Medborgerhuset – og da enhver, som er grundejer eller på anden måde har bopæl i Årøsund automatisk er medlem af bynævnet, var det virkelig alles hus, som de selv ejede og havde betalt. Til spørgsmålet om, hvorfor man ikke ønskede kommunal støtte som mange andre af den slags huse modtog i perioden, svarer Gunnar Asmussen: *"Det tror jeg nok at jeg var medvirkende til, idet jeg mente, at vi ikke skulle være underlagt for strenge restriktioner, og at vi ville have lov til at bestemme, hvad huset skulle bruges til. Hvis vi havde søgt om kommunale penge, ville vi jo også skulle rette os efter kommunens retningslinjer for et sådant projekt. Ved at være selvejende kunne vi jo bestemme hvordan og hvem der måtte bruge huset. Jeg tror også*

de fleste på daværende tidspunkt mente at vi skulle vise dem i Haderslev at det kunne vi sagtens klare på egen hånd."

I stiftelsesdokumentet indførtes også et regulativ for, hvordan huset kunne benyttes: "1. prioritet har: Ungdomsarbejde, forenings og klubaktiviteter for medlemmer af de tre foreninger. 2. prioritet har: Andet foreningsarbejde i Årøsund. 3. prioritet har: Medlemmer som vil leje lokaler til andre formål. 4. prioritet har: Andre formål." Dermed var formålet med Havnefestkomitéen opfyldt, og den blev officielt nedlagt den 28. november 1989, hvorefter man oprettede et Havnefestudvalg under Medborgerhuset, der skulle stå for at afholde de kommende havnefester og dermed også stå for at skaffe et økonomisk grundlag til husets fortsatte eksistens.

Den 5. maj 1989 kom byggetilladelsen fra kommunen, og herfra gik det enormt hurtigt med at starte byggeriet, da man havde planlagt, at huset skulle bruges til opførelsen af årets havnefestrevy i begyndelsen af august. Den 17. juni 1989 kunne man holde rejsegilde og fredag den 4. august kunne man holde indvielse af huset med efterfølgende havnefestrevy. Skal man tro det underliggende budskab i en af scenerne fra det foregående års revy, var det også ved at være på tide at få huset bygget efter alle problemerne med at finde en placering: "Om vi så ska' bygg æ medborgerhus å en blokvogn, så vi ka flyt rundt med et, så fåe vi det hus. I hver jennest flæk i Kongeriget hvo der æ 3 huse å et fælles lokum, ha man et medborgerhus å såen jet ska vi å ha."

En af kommunens betingelser for at stille en byggegrund til rådighed var, at huset skulle have et maritimt udseende. Medborgerhuset blev således bygget af blåmalede træplanker og var tegnet af arkitekten Poul Dørflinger. Huset fik en stor sal med plads til 80 spisende gæster, samt et anretterkøkken og toiletfaciliteter. Der blev også gjort klar til et mødelokale på 1. sal, som i løbet af vinteren 1989/90 blev færdiggjort af lokale frivillige. Huset blev placeret med facaden ud mod den nyetablerede lystbådehavn og med udsigt ud over Lillebælt, og altså ikke som en del af industrihavnen som man havde ønsket det i 1982.

1990'erne

I perioden omkring 1990 var lokalbefolkningen i Årøsund enormt aktiv på byens vegne, og der blev sat gang i en del forskellige projekter med det formål at styrke landsbymiljøet. I 1988 indviede man lystbådehavnen, der var endt med at blive et 150 pladser stort anlæg, som de lokale kunne affinde sig med. I 1989 indviede man Medborgerhuset med store forhåbninger, og samme år udkom også første udgave af *Avisen*, der herefter udkom regelmæssigt ca. hver anden måned de efterfølgende mange år. I 1990 kunne man også indvie nogle nyopførte andelsboliger, der var tiltænkt den aldrende del af Årøsunds befolkning.

På forsiden af *Avisens* første udgave fra 1989 kan man læse, at der hver mandag var gymnastik, om tirsdagen var der folkedans for børn, og om torsdagen afholdtes ungdomsklub i huset. Lige under titlen er anført teksten:

"Brug medborgerhuset – det har brug for jer!". Formålet med Avisen var, ifølge indledningen fra den første udgave da også: "at informere på lokalt plan, dels at få gang i Medborgerhuset og hinanden (...) I ved også, at huset er vores allesammens – ikke kommunens eller nogen andens."

I løbet af de første par i år af 1990'erne aner man dog en lidt opgivende stemning i *Avisen* på husets vegne. Beretningen fra Medborgerhusets generalforsamling i 1990 afsluttes således: *"Så må man blot håbe, at der møder flere op til det [fællesrengøring] end der gjorde denne aften. En skam, at fremmødet er så ringe omkring noget så væsentligt som vores eget HUS"* og det efterfølges af den lidt spidse kommentar i en selvstændig tekstboks: *"Der er mange, der har så travlt, at de ikke har tid til noget som helst."* Året efter skriver *Avisen* følgende efter et mislykket forsøg med oprettelse af danserundervisning i Medborgerhuset: *"Avisen må blot konstatere, at det er den gamle historie om igen. I Årøsund er vi begejstrede for de nye ideer. Især når det gælder en ny og spændende brug af vores Medborgerhus. Det kniber blot med opbakningen når det kommer til stykket."* Helt skidt er det dog ikke, og i 1992 kan *Avisen* fortælle om god opbakning til enkeltarrangementerne "Pigeaften" og "Rejseberetning" – ved sidstnævnte fortalte en lokal familie om deres jordomrejse. Trods den, i hvert fald ifølge *Avisen*, lidt sløve opstart løber Medborgerhuset dog rundt økonomisk takket være den fortsatte indtjening fra havnefesten, fra udlejning af huset samt fra de populære bankospil.

Tradition, livsformer og mediatorer

"Vi kan selv!" – synes at have været mottoet for udviklingen af Årøsund gennem de sidste 40 år. Forsøg på at etablere noget fra centralt hold er blevet modarbejdet, og i stedet har man sørget for selv at etablere lignende ting, men sørget for selv at bestemme betingelserne for etableringen. Medborgerhuset var ingen undtagelse: kommunen fik lov at bestemme de ydre, fysiske rammer, mod at man fik stillet en grund til rådighed, men hvad rammerne skulle fyldes med, sørgede man for selv at have kontrol over ved at gøre huset selvejende.

Som man kan se, hvis man sammenligner redegørelsen af Medborgerhuset med det foregående afsnit om forsamlingshusene historisk set, så har Medborgerhuset egentlig mere til fælles med de historiske forsamlingshuse end med dets samtidige kulturhuse. Medborgerhuset får ikke offentligt tilskud, og der er heller ingen ansatte i huset. Det er helt afhængigt af at blive brugt. Derudover havde Medborgerhuset i sin oprindelige form ligesom forsamlingshusene ét stort lokale og ét mindre mødelokale (senere er der kommet et ekstra mødelokale til), og disse skal så kunne transformeres til den form for lokale, man skal bruge til en given aktivitet. Skal man lave gymnastik, medbringer man måtter, og så er rummet en gymnastiksal, skal

man spille banko stiller man borde op og brygger kaffe. At der er mulighed for at transformere rummet i en sådan grad, hænger formentlig også sammen med den sparsomme mængde af aktiverende redskaber. Huset blev ikke udstyret med andre redskaber end borde, stole og service til 80 personer samt en kasse højskolesangbøger. Efter det blev ønsket af nogle brugere på den første generalforsamling, blev der dog også indkøbt et klaver.

Aarø Sund Lokalhistoriske Arkivforening har til huse i Aarø Sund Medborgerhus. Udstillingen ved generalforsamlingen studeres af Sven Arling og Jørgen Bjerregaard.

Men at brugen af huset efter opførelsen var noget skuffende for de involverede, hænger nok også sammen med den form, man havde valgt at give det, og den mængde aktiverende redskaber man havde stillet til rådighed. Det tomme rum / det mulighedsfyldte rum kræver en hel del mere opfindsomhed og selvaktivering blandt brugerne end det rum, der har en iboende funktion. Skuffelsen kan ikke alene tilskrives samfundets udvikling mod det mere individualiserede, da undersøgelser har vist at graden af foreningsdeltagelse i Danmark ikke er faldet i perioden fra 1979-2000. Til gengæld ændrede formen sig: fra at man havde været en del af et fast

fællesskab ved at være medlem af en forening, blev man i højere grad en selvstændig del af fællesskabet. Man ønskede fortsat at bidrage og fastholde kulturen omkring foreningerne, men man ønskede måske ikke nødvendigvis selv at bidrage med så meget andet end sit årlige kontingent. At samfundet ville udvikle sig sådan, kunne man naturligvis ikke vide under etableringen af huset (og selv hvis man havde fornemmet det, kunne ønsket om at fastholde forestillingerne om huset sagtens have vejet tungere), men vurderet udelukkende på denne udvikling ville et mere aktiverende hus nok være blevet brugt mere og af flere forskellige. Det kan man også læse ud af den måde, huset bruges på umiddelbart efter opførelsen: man vil rigtig gerne støtte op, når lokale kommer og fortæller, ligesom man gerne vil dukke op til foreningernes arrangementer som f.eks. bankospil – både fordi man selv kan få noget ud af det i form af en gevinst, og nok også for at kunne følge med i, hvad der sker. Til gengæld er det svært at få brugerne i gang med selv at sætte aktiviteter i værk.

Netop fordi man valgte den selvejende, selvaktiverende form, fungerede Medborgerhuset i høj grad som mediator for borgerne indbyrdes og for foreningslivet i byen, altså som noget der kan bringe forskellige grupper sammen. Den mest i øjenfaldende mediering foregik mellem de tre foreninger, der gik sammen om at skabe huset. Foreningerne havde inden da ikke noget formålssammenfald, selvom der nok var personsammenfald, og etableringen af huset skabte derfor en konkret fællesaktivitet, der i første omgang kunne aktivere foreningerne og i næste omgang kunne fungere som katalysator for en yderligere aktivering af lokalborgerne. Derudover havde huset en eksplicit mediator-funktion i form af de ønsker som den ældre generation, der etablerede huset, havde om at skabe noget til den yngre generation. På den måde kunne huset fungere som et sted, hvor generationerne kunne nærme sig hinanden, i kraft af at de voksne stillede nogle rammer til rådighed, som de unge så kunne få lov at benytte. Huset havde naturligvis også den implicite mediator-funktion, at den stillede et stort tomt rum til fri afbenyttelse, hvilket kunne udfyldes af aktiviteter udført af de mange forskellige brugere af huset. Her kunne den indfødte Årøsundborger møde den nytilflyttede over en bankoplade i ingenmandsland – eller allemandsland – fordi huset var alles, hvilket automatisk gjorde parterne ligeværdige i rummet.

En af de særligt interessante ting ved Årø Sund Medborgerhus er, at der gik 14 år, fra man påbegyndte etableringen, til man rent faktisk havde et hus. I denne periode var huset altså endnu ikke materialiseret, men forestillingerne om huset, og ønsket om det, var alligevel så stærke, at man

kunne mønstre opbakning til at afholde havnefester og holde gang i planerne gennem hele perioden.

I den periode gjorde man sig mange forskellige forestillinger om, hvad Medborgerhuset var og skulle blive. Medborgerhusets lokalisering blev tillagt afgørende betydning, da man forestillede sig, at huset skulle være en fast del af det daglige liv, og derfor ville man gerne have det placeret så centralt som muligt. Forestillingerne om Medborgerhusets materielle form er ikke så udtalte i kilderne, men det er tydeligt, at man alligevel har gjort sig forestillinger om det. Dels måtte man forholde sig til, at kommunen krævede, at huset skulle have et maritimt udseende, for at de ville stille en grund til rådighed, og dels måtte man gøre sig nogle overvejelser om, hvordan huset skulle indrettes: skulle der være mange rum, eller skulle der kun være et stort? Man har på et eller andet tidspunkt besluttet sig for det sidste, og det hænger naturligvis sammen med de forestillinger, man gjorde sig om, hvad huset skulle bruges til. Medborgerhusets mening og værdi skinner tydeligt igennem i kildematerialet: meningen var at skabe et materialiseret rum til den fællesaktivitet, der foregik i byen (og som man i øvrigt ønskede intensivert), netop fordi man betragtede disse aktiviteter og selve landsbyfællesskabet som en særligt vigtig værdi.

Medborgerhuset i Aarøsund eksisterer i sin materielle form i kraft af, at nogle borgere havde et ønske om at få et fælleshus, hvori der kunne foregå forskellige aktiviteter, og fordi de arbejdede så længe med projektet, at de i sidste ende fik bygget et hus. Men hvis ikke man på forhånd, og løbende, havde gjort sig forestillinger om, hvad huset skulle være og skulle bruges til, og hvis ikke man efter opførelsen havde taget huset i brug, havde det blot været en stor blå trækasse placeret i forbindelse med Årøsund Lystbådehavn.

Foredrag i Medborgerhuset ved museumsinspektør Lennart Madsen med efterfølgende trængsel ved lagkagerne.

Medborgerhuset er en konstruktion baseret på forestillinger og ønsker blandt borgerne i Årøsund, ligesom det er afhængigt af de relationer, som borgerne skaber til det forestillede og det materialiserede hus og indbyrdes til hinanden.

Ud af ovenstående kan man også læse, at forestillingerne, om hvad huset skulle bruges til, og hvad huset skulle være, er dynamiske og ændrede sig i perioden. Man kan bl.a. ud fra de navne, man giver huset læse, hvilke formål man har i tankerne; aktivitetshus, medborgerhus, klubhus, men man kan også se det i de mere direkte beskrivelser og i den faktiske brug. I starten var huset tænkt som noget, der skulle gavne ungdommen i Årøsund, men da huset var opført, blev det bankospillene (der må formodes at henvende sig særligt til den ældre generation), som trak brugere til huset. Ungdomsklubben holdt ikke længe, og der opstod ingen særlige ungdomsforeninger eller lignende i forbindelse med ibrugtagelsen af huset.

Afslutning

Årøsund Medborgerhus er ikke et barn af sin tid, men nærmere et genopstået fortidsfænomen. Selvom huset opstår i en tid, hvor mange andre fælleshuse også kommer til, og selvom forestillingerne til både Medborgerhuset og de andre moderne fælleshuse bygger på et ønske om at agere modvægt til den øgede centralisering, så adskiller Medborgerhuset sig alligevel markant fra de øvrige huse. Medborgerhuset var ikke et kommunalt projekt, der skulle imødekomme et pludseligt opstået behov, det var derimod et ønskebarn, der var så længe undervejs, at man må overveje, om samfundet ikke nåede at ændre sig så meget i etableringsfasen, at huset alligevel ikke blev alt det, man havde ønsket sig. Baseret på ovenstående gennemgang vil jeg argumentere for, at det hus, man endte med at opføre, lænede sig så tæt op af de oprindelige 14 år gamle idéer – uden hensyntagen til samfundets udvikling – at man ikke kunne forvente, at det skulle kunne indfri dem.

Man ville have sit eget hus uden at skulle være afhængig af, hvilke luner og dagsordner kommunen havde, og derfor gjorde man det til et selvfinansieret projekt. 14 års havnefester, der kun kunne lade sig gøre ved lokalbefolkningens frivillige kræfter, gjorde, at Årøsborgerne i 1989 kunne få deres helt eget hus, præcis som de havde ønsket sig.

Huset var i første omgang tænkt til lokalt ungdomsarbejde og foreningsarbejde, og løbende udviklede der sig også idéer om, at det kunne bruges som opholdsrum for lystfiskerne og som "tingsted" for de lokale borgere, der normalt opholdt sig andre steder på havnen. Efter opførelsen var det dog ikke den brug der opstod. De etablerede foreninger benyttede det naturligvis som mødelokale, og man igangsatte forskellige aktiviteter, dog uden den store tilslutning. Og der opstod ikke nye ungdomsforeninger. Huset

Fællesspisning i Medborgerhuset 2011.

blev heller ikke holdt åbent, så man bare kunne komme forbi, hverken hvis man var lystsejler eller lokal. Det hænger nok også sammen med placeringen; de lokale blev henne på industrihavnen, og Den Sorte Lade fortsatte som "tingsted".

I stedet blev huset noget andet. Det blev især benyttet som festlokale for de lokale, som var og er gode til at leje Medborgerhuset frem for andre lokaler. Det er også en måde at støtte op om sin forening på. Derudover bliver det i høj grad benyttet af den ældre del af befolkningen til bankospil, motion og sangaftener. På den måde følger huset den udvikling, som forsamlingshusene også gennemgik.

At huset blev noget andet, end man havde forestillet sig, er der dog intet galt i. Som det blev fremført ovenfor, var huset grundet den lange etableringsfase i høj grad en kollektiv konstruktion, og fordi det blev opført som ydre rammer frem for aktiverende beroede brugen fortsat på den kollektive mentalitet i byen. Det viste sig, at denne mentalitet i højere grad end man havde forestillet sig centrerede sig omkring voksen-aktiviteter. Men befolkningen i Aarø sund ændrer sig naturligvis over tid, hvilket nok også vil afspejle sig i den kommende brug af Medborgerhuset.

Tusind tak til Sally for redegørelse, samt kultur omkring forsamlings-, kultur- og Medborgerhuse – Det er vel på sin plads at nævne, at Sally fik 12 for sin opgave.

Modstandfolk forsamlede i Sverdrup efter krigen.

Foto: Tove Christensen

Navne på modstandsfolk på Haderslev næs.

1. Falle Hansen, Aarøsumd	15. Peter Egtved, landmand, Lunding
2. Bertel Maigaard, ofriciant, Haderslev	16. Hans Simonsen, gårdejer, Hyrup
3. Chr. Skovby, politiassistent, Haderslev	17. Johannes Løbner, kornhandler, Øsby
4. Victor Ahrendal, fisker, Kelstrup	18. Sigurd Oksholm, lærer, Hajstrup
5. Henry Krarup, posteksp. Aarøsumd	19. P. Lauridsen, seminarist, Haderslev
6. Gerner Jeswing, Kelstrup	20. Hans Mathiesen, fisker, Raad
7. Lars Jessing, snedker, Kelstrup	21. Marius Duus, fisker, Aarø
8. Hans H. Boe, landmand, Lunding	22. Karl Aage Nielsen, skræddersvend, Øsby
9. Jørgen Knudsen, Kvistrup	23. Aage Rasmussen, elektriker, Øsby
10. Hans Schourup, landmand, Aarøsumd	24. Jens Hansen, landmand, Halk
11. Anker Eriksen, landmand, Halk	25. Jens Christiansen, landmand, Stevelt
12. Jeppe Kjær, Halk	26. Aage Snedker, landmand, Raad
13. Peter Svendsen, Halk	27. Niels Bork, snedker, Haderslev
14. Lauritz Erichsen, smedemester, Hajstrup	28. Peter Petersen, landmand, Øsby
	29. Magnus Skov, landmand, Halk
30. Rasmus Knudsen, frugtavl, Aarøsumd	44. Chr. Mortensen, smedesvend, Hoptrup
31. Heinrich Schmidt, landmand, Lunding	45. Ane Marie Hansen, telefonist, Øsby
32. Chr. Langberg (Langeberg), slagter, Øsby	46. Niels Hansen (Radio Niels), vognmand, Øsby
33. S. M. Petersen, leder af MR, Haderslev	47. Hilde Christensen, telefonist, Øsby
34. Chr. Christiansen, landmand, Stevelt	48. Jørgen Ravn, kriminalbetjent, Haderslev
35. Kjeld Brøhner, Misfeldt, Øsby	49. Iver Toft, mekaniker, Haderslev
36. Fru læge Misfeldt, Øsby	50. Peter Dall, sognerådsformand, Aarøsumd
37. Hans Hedegaard, manufakturforretning, Øsby	51. Niels Petersen, postbud, Øsby
38. Sine Laugesen, husbestyrerinde, Sverdrup	52. Peter Skødt, landmand, Stevelt
39. Claus Knudsen, landmand, Aarøsumd	53. Villi Minke, landmand, Stevelt
40. Sofie Hedegaard, husmand, Øsby	54. Sigfred Ravn, landmand, Stevelt
41. Athur Jessen, kommis, Øsby	55. Peter Lorentzen, landmand, Sverdrup
42. Inga Krarup, husmand, Aarøsumd	56. Iver Erichsen, gårdejer, Sverdrup
43. Jeppe Bertelsen, landmand, Tamdrup	57. Jens Suurballe, gårdejer, Lunding

Vi efterlyser information om begivenheden hvor modstandsfolk samledes på Sverdrup Færgegaard efter krigen.

Dette skønne billede af Carl W. Guldbrandt ejes af Solveig Heebøll. Guldbrandt-familien havde et sommerhus i Aarøsund, et lille træhus, som lå på vandsiden ved bådebyggeriet. Billedet skulle være malet i Aarøsund, og vi gætter på at kunstneren har stået og malet, der hvor nu marinaen ligger med sig ned mod fjordmundingen.

Støt Aarøsund Lokalhistoriske Arkivforening.
Tegn et medlemskab – kr. 60,00 pr. person.

Kom med historier – henvis til historier – pas på dine billeder, som dokumenterer Aarøsund. – Lad os få/låne billeder m.m. til scanning – I dag bliver hurtigt i går og pludselig er det historie.